

19.6.2023

EOAK/1186/2023

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

TARKASTUS: RIIHIMÄEN VANKILA 13.–14.3.2023

Tarkastuskohde

Riihimäen vankila

Tarkastusajankohta

13.–14.3.2022

Osallistujat EOAK:sta

Oikeusasiamiehensihteeri Katja Harakka

Tarkastaja Reima Laakso

Esittelijäneuvos Anu Rita

Esittelijäneuvos Iisa Suhonen

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Leena-Maija Vitie

Osallistujat tarkastuskohteesta

Riihimäen vankilan yksikönpäällikkö Susanna Schugk-Laulumaa

Apulaisjohtaja Mikko Halvari

Apulaisjohtaja Sari Pehkonen

Apulaisjohtaja Tomi Tuovinen

Tarkastuksen tyyppi

OPCAT

CRPD

1 YLEISTÄ TARKASTUKSESTA

Tarkastus tehtiin apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen määräyksestä. Riihimäen vankilan toimintaa arvioi apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja tarkastuksen suorittaneiden esittelijöiden havaintojen perusteella.

Riihimäen vankila on 223-paikkainen suljettu laitos miespuolisille vankeus- ja tutkintavangeille.

Riihimäen vankila tarkastetaan kolmessa osassa, kolmella erillisellä tarkastuskäynnillä. Vankilalta on myös pyydetty tarkastusta varten ennakolta asiakirja-aineistoa (asianhallintajärjestelmän asiakirja 1 asialla EOAK/5672/2022).

Ensimmäinen tarkastuskäynti tehtiin marraskuussa 2022 (EOAK/5672/2022) A-osastoille ja osastolle C-1. Lisäksi tuolloin tarkastettiin kurinpitopäätöksiä ja turvaamistoimenpiteitä koskevia päätöksiä.

Tällä kertaa, 13.–14.3.2023, tarkastettiin F- ja D-osastot sekä vastaanoton, kirjaston ja laitostuomarin toimintaa ja tapaamisten järjestämistä. Tarkastuksen aikana tutustuttiin myös kuntosaliin ja musiikkihuoneeseen.

Samaan aikaan tarkastettiin Vankiterveydenhuollon yksikön Riihimäen vankilan poliklinikka, josta laaditaan erillinen pöytäkirja (EOAK/1107/2023).

Tarkastuksen jälkeen vankila toimitti pyydetysti D-4-E-osastolla olevia vankeja koskevat päätökset osastolle sijoittamisesta. Niitä käsitellään kohdassa 2.2.2. Tässä pöytäkirjassa arvioidaan myös ennen ensimmäistä tarkastuskäyntiä, osana ennakkoina, toimitettuja poistumislupapäätöksiä (kohta 2.2.8) sekä päätöksiä, joissa on käytetty niin sanottuja salassa pidettäviä päätöspäätöksiä (kohta 2.2.9). Myös omaisuuden haltuun saamista koskevia päätöksiä arvioidaan (kohta 2.2.4).

Kolmas tarkastuskäynti tehtiin 25.4.2023 osastoille C2–C5 (EOAK/2330/2023).

Vankilan D- ja F-osastojen vangeille oli varattu mahdollisuus ilmoittautua ennakolta keskustelemaan tarkastajien kanssa. Ilmoittautuneita vankeja oli 24. Tarkastuksella haastateltiin myös ulkomaalaisia vankeja tulkin välityksellä. Keskusteluista on laadittu erilliset muistiot. Keskustelut ovat luottamuksellisia ja muistiot ovat salassa pidettäviä muun muassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella. Esiin tulleita asioita voidaan kuitenkin käsitellä vankilan henkilökunnan kanssa vangin luvalla tai pyynnöstä. Keskustelua ennakolta pyytäneiden vankien lisäksi keskusteltiin eräiden tarkastuksen aikana sitä pyytäneiden tai asuinosaistoilla tavattujen vankien kanssa.

Tarkastuksella varattiin myös virkamiehille mahdollisuus keskusteluun tarkastajien kanssa. Keskustelut ovat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettäviä muun muassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella.

Tarkastuksen lopuksi käytiin loppukeskustelu vankilan johdon kanssa. Keskustelussa tuotiin esille sekä vankilan toiminnassa havaittuja epäkohtia että myönteisiä havaintoja.

Luonnos tarkastuspöytäkirjaksi lähetettiin 10.5.2023 Riihimäen vankilan yksikönpäällikölle ja hänelle varattiin mahdollisuus antaa siihen kommenttinsa viimeistään 26.5.2023. Vankilan yksikönpäällikkö toimitti kommenttinsa sekä vankilan CD-päädystä vastaavan apulaisjohtajan laajan, myös kehittämissuhteita sisältävän kannanoton pöytäkirjaluonnokseen. Laillisuusvalvontahavaintojen kannalta olennaiset kommentit on otettu huomioon ja joitakin niistä mainitaan jäljempänä.

Ensimmäisellä tarkastuskäynnillä Riihimäen vankilaan jätettiin kyselylomakkeita jaettaviksi vangeille ja henkilökunnalle. Kyselyihin vastataan nimettömästi. Tarkoituksena on saada tietoa muun muassa vankien kohtelusta ja olosuhteista. Joihinkin kyselytuloksiin viitataan tässä tarkastuspöytäkirjassa. Kyselyjen tuloksia käsitellään kolmannen tarkastuskäynnin pöytäkirjassa tarkemmin. Kolmannella käynnillä niistä myös keskusteltiin vankilan johdon kanssa.

2 TARKASTUSHAVAINNOT JA KANNANOTOT

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvojana ja kansallisena valvontaelimenä esittämä arvostelu ja kannanotot eivät aina tarkoita sitä, etteikö tarkastuksen kohteena oleva laitos olisi tehnyt parhaansa käytettävissä olevilla voimavaroilla ja niissä tiloissa, joissa se toimii. Joidenkin asioiden kohdalla kyse voi olla siitä, että tarkastuskohteen voimavarat eivät ole riittävät tai tilat tarkoituksenmukaiset.

Laillisuusvalvonnan näkökulmasta voimavarojen puute ei ole hyväksyttävä syy lainvastaiselle tai virheelliselle menettelylle taikka laiminlyönnille. Ylin laillisuusvalvoja arvioi ja arvostelee toimintaa tarkastuskohteen tosiasiallisista mahdollisuuksista riippumatta ja siltä kannalta, että voimavarat tulee järjestää ja turvata. Kannanotot kohdistuvat tällöin tarkastuskohdetta ylemmille tasoille hallinnonalalla. Vaikka ongelmassa olisi kyse tarkastuskohteen riittämättömyydestä voimavaroista, myös sen tulee miettiä, voitaisiinko toimintaan jo olemassa olevilla voimavaroilla tehdä joitakin muutoksia.

CD-osastoista vastaava apulaisjohtaja toi tarkastuspöytäkirjaluonnokseen antamassaan laajassa kommentissa esiin vankien välisten väkivaltatapausten selvän vähenemisen sekä huumausaineiden vähäisen saatavuuden Riihimäen vankilassa viime vuosina. Apulaisjohtajan mukaan erityistä huomiota on kiinnitetty siihen, että jokaisella vangilla on mahdollisuus suorittaa rangaistuksensa siten, ettei hänen tarvitse pelätä turvallisuutensa tulevan uhatuksi, ja ilman muiden vankien painostusta.

Apulaisoikeusasiamies toteaa näiden muutosten olevan luonnollisesti positiivisia. Jo lainsäädäntökin edellyttää turvallisuuden huomioimista vankilan toiminnassa. Myös oikeusasiamies on tarkastuksillaan kiinnittänyt huomiota turvallisuusongelmiin eräissä vankiloissa. Muun muassa Turun vankilan osalta todettiin toukokuussa 2019, että vankien keskinäiseen painostamiseen ja uhkailuun voidaan ja tulee puuttua osastosijoittelun keinoin (EOAK/2449/2019).

Sukevan vankilassa marraskuussa 2019 havaittujen turvallisuusongelmien vuoksi huomiota kiinnitettiin siihen, että vankila oli toimintakulttuuriltaan erittäin avoin ja että vankilassa rajoitettiin eri osastoilla olevien vankien mahdollisuuksia yhteydenpitoon varsin vähän. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan Sukevan vankilassa tulisi selvittää, mihin toiminnallisiin ja rakenteellisiin toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi tulee ja voidaan ryhtyä (EOAK/5291/2019). Kummassakin vankilassa ryhdyttiin korjaaviin toimenpiteisiin.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan velvollisuus huolehtia turvallisuudesta ei kuitenkaan poista muita Rikosseuraamuslaitokselle asetettuja velvoitteita, kuten vapaudenmenetyksestä aiheutuvien haittojen ehkäiseminen, vangin terveyden ja toimintakyvyn ylläpidon tukeminen, yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen, lähiomaisiin ja muihin läheisiin olevien suhteiden ylläpidon tukeminen sekä toiminnan ja vapaa-ajantoiminnan tarjoaminen. Lisäksi vankien psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia ylläpitämällä ja lisäämällä vaikutetaan myös turvallisuuteen.

2.1 Tarkastushavainnot ja huomiot tiivistetysti

Tässä jaksossa mainitaan lyhyesti pääasialliset tarkastushavainnot. Havainnoista kerrotaan yksityiskohtaisemmin jaksossa 2.2.

Sellin ulkopuolista aikaa koskeva kahdeksan tunnin minimisuositus ei vaikuta toteutuvan ainakaan tutkintavankiosaston D2 ja tehostetun valvonnan osaston D4 osalta. Sellin ulkopuolisena aikana tulisi myös olla tarjolla mielekästä ja kehittävää toimintaa. Tältäkin osin tilanne vaikutti ongelmalliselta. Puhelimen käytön osalta kerrottiin käyttöaikaan ja yksityisyyden suojaan liittyvistä ongelmista (kohta 2.2.1).

Sijoittamispäätöksissä tehostetun valvonnan osastolle (teva) havaittiin päätöksentekomenettelyyn liittyviä ongelmia muun muassa päätösten kirjallisesti tekemisen, vangin kuulemisen ja päätösten perustelemisen osalta. Myös teva-osastolta avoimempiin olosuhteisiin siirtymiseen vaikutti liittyvän ongelmia. Pöytäkirjaluonnokseen saatujen kommenttien mukaan tilanne on jo parempi (kohta 2.2.2).

Vastaanotto-osastolle asioimaan pääsyssä ja omaisuuden haltuun saamisessa oli huomattavia viiveitä. Samantyyppisten vankiloiden hallussapitokäytäntöjen tulisi olla yhtenevät, ellei eroavaisuuksille ole asianmukaisia perusteita. Saapuville vangeille tarkoitettussa odotustilassa tulisi olla hälytyslaite. Tulo-opasta tulee aktiivisesti tarjota saapuville vangeille. Pöytäkirjaluonnokseen saatujen kommenttien mukaan asioimaan pääsyn, hälytyslaitteen ja tulo-oppaan osalta oli jo ryhdytty toimenpiteisiin (kohta 2.2.4).

Vankien tulee saada itse käydä laitosmyymälässä. Tästä voidaan poiketa vain asetuksella säädetyissä tilanteissa. Jos vangit pääsisivät itse noutamaan tilauksensa, ei tuoreiden liha- ja kanatuotteiden myymiselle ilmeisesti olisi mitään estettä. Pöytäkirjaluonnokseen saadun kommentin mukaan pelkkä pääsy laitosmyymälän ei mahdollistaisi tuoreen lihan myymistä. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan laitosmyymälän kylmätilojen riittämättömyyteen tulisi pyrkiä löytämään ratkaisu (kohta 2.2.5).

Vankilan kirjasto vaikutti hyvin toimivalta ja tarkastetuilta osastoilta oli ilmeisesti mahdollista käydä kirjastossa. Kirjastokäyntien ajankohta ei kuitenkaan näkynyt osastojen D3, D4 ja D5 päiväjärjestyksistä (kohta 2.2.6).

Vankilassa vieraileville vankien pienille lapsille oli tehty kuvakirja, jossa kerrottiin lapsentasoisesti elämästä vankilassa. Tämä olisi hyvä käytäntö myös muissa vankiloissa (kohta 2.2.7).

Valvotut tapaamiset ja videotapaamiset järjestetään yhtäaikaaisesti. Tähän päällekkäisyyteen on otettu kantaa jo ensimmäisen tarkastuskäynnin pöytäkirjassa. Pöytäkirjaluonnokseen saadun kommentin mukaan tapaamisia videoyhteyden välityksellä on mahdollista saada muinakin aikoina. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tämän tulisi olla myös vankien tiedossa (kohta 2.2.7).

Liikuntaesteisille tapaajille ei ole turvallista ja esteetöntä pääsyä tapaamistilaan eikä soveltuvia wc-tiloja. Pöytäkirjaluonnokseen saadun kommentin mukaan soveltuva kulkureitti ja inva-wc ovat olemassa. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tämän tulisi olla myös henkilökunnan tiedossa (kohta 2.2.7).

Rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävien poistumislupien (RP-poistumislupa) päätösharkinta vaikutti perusteettoman tiukalta sekä päätösten perustelut osittain puutteellisilta ja virheellisiltä. Ongelma on vankilan johdon tiedossa ja sen korjaamiseen pyritään (kohta 2.2.8).

Salassa pidettävien päätöspäätösten kirjaamistapa ei sen osalta, mihin perusteet kirjattiin, vastannut vankiloille annettua ohjeistusta. Pöytäkirjaluonnokseen saadun kommentin mukaan salassa pidettävät päätöspäätökset löytyvät tällä hetkellä aina Roti-järjestelmästä (kohta 2.2.9).

Eduskuntavaalien ennakoäänestyksen järjestämisestä saatujen tietojen perusteella vankilan toimenpiteet vaikuttivat asianmukaisilta (kohta 2.2.10).

Tulkkipalvelujen varassa olevien vankien kanssa tulisi lisätä palvelujen käyttöä. Tulkkipalvelujen hankkiminen oli vuoden vaihteessa, mahdollisesti pitkäaikaisesti, huomattavasti vaikeutunut hankintapäätökseen kohdistunutta muutoksenhakua seuranneiden väliaikaisjärjestelyjen vuoksi. On pelättävissä, että tulkkipalvelujen käyttö tulee entisestään vähenemään tulkkien hankkimisen vaikeuduttua merkittävästi (kohta 2.2.11).

Vankilan poliklinikkaa tarkastettaessa (EOAK/1107/2023) kävi ilmi, että potilaiden lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito saattoi jäädä toteutumatta, kun vastaanottoaikoja jäi käyttämättä sekä poliklinikalla että ulkopuolisessa terveydenhuollossa, koska vankeja ei saatu kuljetettua terveydenhuoltoon vartijoiden puuttumisen vuoksi. Vankilan on omalta osaltaan huolehdittava siitä, että vangit saavat terveydentilansa edellyttämän terveyden- ja sairaanhoidon silloin, kun terveydenhuollon ammattihenkilö on arvioinut sen tarpeelliseksi (2.2.12).

2.2 Tarkastushavainnot ja kannanotot yksityiskohtaisine perusteluineen

2.2.1 D- ja F-osastojen olosuhteet ja vankien sellien ulkopuolinen aika

D2-osasto

D2 on rajoitetun toiminnan tutkintavankiosasto. Osasto on jaettu etu- ja takaosaan kalteriseinällä ja molemmilla osilla on omat päiväjärjestyksensä.

Etuosassa (D-2-E) on 15 vankipaikkaa. Tarkastuksen tekemisen aikaan sinne oli sijoitettuna 12 vankia, joista toimintaan osallistui viisi vankia (puhtaanapitoon kaksi ja selliopiskeluun kolme vankia). Takaosassa (D-2-T) on kahdeksan vankipaikkaa. Tarkastuksen aikaan sinne oli sijoitettuna seitsemän vankia, joista toimintaan osallistui kaksi vankia (selliopiskelu).

Osaston aukiolo on järjestetty siten, että osaston toisen osan ollessa auki toinen osa on kiinni. D-2-E:n ollessa auki osastojen välinen kalteriseinä on auki, jotta vangeilla on mahdollisuus päästä käymään takaosassa olevaan keittiöön. D-2-T:n vankien sellit ovat silloin suljettuna.

D-2-E:llä ovet ovat auki arkisin 4 tuntia ja viikonloppuisin 3,5 tuntia. D-2-T:llä ovet ovat arkisin auki 4 tuntia 45 minuuttia ja viikonloppuisin 3 tuntia 15 minuuttia. Kummallakin osastolla vankien on sellien ollessa auki mahdollista päästä kahtena päivänä viikossa tunniksi kuntosalille. Yhtenä päivänä viikossa on tunnin iltaulkoilu. Viikonloppuisin järjestetään mahdollisuus osallistua valvottuun tapaamiseen.

D-2-E:llä on askartelutilaksi kutsuttu huone, joka ei tällä hetkellä ole vankien käytössä, koska huoneessa on erillinen takaosa, johon kameravalvonta ei ulotu. Vankilan suunnitelmissa on muuttaa huone D-2-E:n keittiöksi, jolloin vankien ei tarvitse syödä sellissään tai seisten osaston kapealla käytävällä olevalla pöydällä.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan D-2-E askartelutilassa on ollut ohjattua toimintaa säännöllisesti tähänkin asti. Takaosaan on jo laitettu ovi, ja tila on nyt vangeilla ruokailukäytössä.

D3-osasto

D3 on sopimusosasto, jossa vangit ovat sitoutuneet päihdekuntoutukseen. Osasto on jaettu kahteen osaan, joilla on omat päiväjärjestyksensä, mutta osastojen välillä ei ole rakenteellisia esteitä.

Etuosassa (D-3-E, Karikka) on perinteinen päihdekuntoutukseen perustuva osasto. Siellä on 13 vankipaikkaa. Osastolle oli tarkastuksen aikaan sijoitettuna kuusi vankia. Takaosassa (D-3-T, Vakava) on kahdeksan vankipaikkaa, joista kolme oli käytössä. Takaosassa toimi väkivaltaisista toimintamalleista irrottautumaan auttava OMA-ohjelma.

Osastojen ovet ovat auki arkisin 10 tuntia 30 minuuttia ja viikonloppuisin 4 tuntia. Ohjatun viikko-ohjelman lisäksi vangeilla on mahdollisuus päästä kaksi kertaa viikossa kuntosaliin ja kerran liikuntasaliin.

D4-osasto

D4 on tehostetun valvonnan osasto (teva). Myös tämä osasto on jaettu etu- ja takaosaan. Kummallakin osalla on oma päiväjärjestyksensä.

Etuosassa (D-4-E) on 11 vankipaikkaa, jotka kaikki olivat käytössä. Vangeista viisi osallistui toimintaan (lukiokoulutukseen 3, selliopiskeluun 1 ja puhtaanpitoon 1). Takaosassa (D-3-T) on kahdeksan vankipaikkaa, joista kuusi oli käytössä. Vangeista vain yksi osallistui toimintaan (suuttumuksen hallinta).

Lukio-opiskelu tapahtuu osaston vieressä olevassa luokkatilassa. Etuosaan ja takaosaan sijoitetut vangit opiskelevat vuorotellen kuuden viikon jaksoissa ja viikon aikana järjestetään lähiovetusta kahtena päivänä 1½ tunnin ajan/päivä.

D-4-E:llä ovet ovat auki arkisin 4 tuntia 45 minuuttia ja viikonloppuisin 4 tuntia. D-4-T:llä ovet ovat auki arkisin 5 tuntia ja viikonloppuisin 3 tuntia 45 minuuttia.

Osastolla on vaatimaton kuntosali/kuntoiluhuone, jota voi käyttää osaston ollessa avoinna, sekä oleskeluhuone. Osaston vankeja ei viedä vankilan kuntosaliin tai liikuntahalliin. Vangeilla on mahdollisuus päästä osaston ulkopuolelle vain vankilan kirjastossa käymistä varten.

D5-osasto

D5 on seksuaalirikollisille tarkoitettu ohjelmatoiminnan osasto, jossa toteutetaan STEP-ohjelmaa. Osastolla on 21 vankipaikkaa. Tarkastuksen aikana sinne oli sijoitettuna 19 vankia. Vangeista 16 osallistui toimintaan (kanttiini 6, viikkaamo 4, puhtaanapito 4 ja vastaanotto 2).

Osaston ovet ovat auki arkisin enintään 7,5 tuntia, josta ajasta neljä tuntia on erillisen viikko-ohjelman mukaista ohjattua toimintaa. Viikonloppuisin ovet ovat auki noin 5 tuntia. Päiväjärjestyksen mukaan päivittäiseen toimintaa osallistumattomat tai sairauden vuoksi pois jäivät vangit ovat selleissään erikseen määriteltynä aikana.

Vangeilla on mahdollisuus päästä kuntosalille kaksi kertaa viikossa ja kerran viikossa joko kuntosalille tai musiikkihuoneeseen.

F2-osasto

F2 on niin sanottu päivittäisen tuen osasto, joka toimii sopimusosastona vangeille, jotka tarvitsevat tukea, kuntoutusta ja ohjausta päivittäisiin toimiin. Osastolla on 12 vankipaikkaa. Sinne oli sijoitettuna kahdeksan vankia, joista kaksi oli tutkintavankeja. Vangeista yksi toimi puhdistajana. Vangit osallistuivat sosiaaliseen kuntoutukseen, johon kuuluu osaston omien toimintojen, kuten ruokaryhmän, lisäksi toimintarakennuksessa järjestettävää toimintaa, kuten kansalaisopiston taideryhmä.

Osaston ovet ovat auki arkisin enintään 8 tuntia 30 minuuttia, josta ajasta 4 tuntia on erillisen viikko-ohjelman mukaista ohjattua toimintaa. Viikonloppuisin osaston ovet ovat ilmeisesti auki noin 3 tuntia, ellei osastolla järjestetä ohjattua toimintaa.

Osaston vangeilla oli mahdollisuus päästä kerran viikossa iltaulkoiluun ja kaksi kertaa viikossa kuntosalille.

F3-osasto

F3 on rajoitetun toiminnan osasto. Osasto oli remontissa ja toimi tarkastuksen aikana osaston F4 tiloissa. Osastolla on 17 vankipaikkaa. Sinne oli sijoitettuna 16 vankia, joista yksi oli tutkintavanki. Vangit osallistuivat toimintaan, lukuun ottamatta yhtä, jonka toimintaan sijoittaminen oli kesken. Toimintaa oli muun muassa puutyössä (2), maalaamossa (3), teollisuushallilla (2), autokorjaamossa (2), rakennustöissä (2) ja lukiossa (3).

Toimintaan osallistuvilla vangeilla oli mahdollisuus olla sellin ulkopuolella arkisin 9,5 tuntia. Sen lisäksi vangeilla oli neljä kertaa viikossa tunnin ajan mahdollisuus käyttää kuntosalia tai liikuntahallia, tai harrastaa musiikkia.

Viikonloppuisin sellien ovet olivat auki 4 tuntia, minkä lisäksi vangeilla oli mahdollisuus tunnin ajan pelata sählyä liikuntahallissa.

F5-osasto

F5 on toimintaosasto vangeille, jotka käyvät valmentavassa työtoiminnassa vankilan toimintarakennuksessa. Osastolla on 17 vankipaikkaa. Sinne oli sijoitettuna 14 vankia, joista kaksi oli tutkintavankeja. Kaikki vangit osallistuivat toimintaa muun muassa puutyössä (2), maalaamossa (3), teollisuushallilla (1), autokorjaamossa (2), rakennustöissä (2) ja puhdistajana (1).

Toimintaan osallistuvilla vangeilla oli mahdollisuus olla sellin ulkopuolella arkisin 9,5 tuntia. Sen lisäksi vangeilla oli neljä kertaa viikossa tunnin ajan mahdollisuus käyttää kuntosalia tai liikuntahallia, tai harrastaa musiikkia. Päivittäiseen toimintaa osallistumattomat tai sairauden vuoksi toiminnasta pois jäävät vangit voivat olla sellin ulkopuolella 3 tuntia.

Viikonloppuisin sellien ovet olivat auki 5 tuntia, minkä lisäksi vangeilla oli mahdollisuus tunnin ajan pelata sählyä liikuntahallissa.

Yhteenveto

Kansainvälisissä suosituksissa ja oikeusasiamiehen ratkaisussa on jo pitkään lähdetty siitä, että vankien tulisi saada viettää sellin ulkopuolella kohtuullinen aika, vähintään kahdeksan tuntia vuorokaudessa. Heille tulisi tuona aikana järjestää mielekästä ja kehittävää toimintaa, kuten työtä, kuntoutusta, koulutusta ja liikuntaa. Tämän on katsottu olevan olennaisen tärkeää vankien psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kannalta.

Vaikutti siltä, että sellin ulkopuolisen ajan ja toimintojen osalta D3-, D5- ja F-osastoilla useimpien vankien osalta pääosin toteutui vähintään minimisuositus. D2-osaston tutkintavankien kohdalla tilanne vaikutti varsin huonolta. Erityisen ongelmalliselta vaikuttivat tehostetun valvonnan osaston D4 olosuhteet. Myös toimintaan sijoittamatta olevien vankien tilanne on ongelmallinen.

Huomiota kiinnitti, että D4-osaston vankien liikuntamahdollisuudet ovat tavanomaistakin heikommät, koska osastolta ei pääse liikuntasaliin eikä kuntosaliin. Peruste tälle jäi epäselväksi. Vankien kertoman mukaan esimerkiksi Sukevan vankilan teva-osastolta pääsee viisi kertaa viikossa kuntosaliin tai palloiluhalliin.

Apulaisoikeusasiamies korostaa, että kahdeksan tunnin aika sellin ulkopuolella on vähimmäissuositus, johon kaikilla asuinosaistoilla tulisi vähintään päästä päivittäin. Lisäksi kyse ei ole vain siitä, että vangin sellin ovi olisi auki, vaan tuona aikana tulisi olla mahdollisuus mielekkääseen ja kehittävään toimintaan ja sosiaaliseen kanssakäymiseen.

Toimintaan sijoittamisen osalta kyse ei ole vain kansainväliseen sopimukseen perustuvasta suosituksesta, vaan myös lain vankilalle asettamasta velvoitteesta. Vankeuslain 8 luvun mukaan vangilla on paitsi velvollisuus myös oikeus osallistua toimintaan. Vankeuslain 11 luvussa puolestaan edellytetään, että vankilassa järjestetään vapaa-ajantoimintaa, johon vanki saa osallistua yhdessä muiden vankien kanssa.

CD-osastoista vastaavan apulaisjohtajan kommentin mukaan Riihimäen vankila ei ole saanut merkittävää henkilöstöresurssilisäystä uusien tehostetun valvonnan osastojen perustamiseen eikä vankirakennetta tai vankipaikojen määrää ole tarkasteltu uudelleen. Hänen mukaansa valvontaa ei saada niin aukottomaksi, että luvattomien aineiden ja esineiden liikuttelu sekä piiloviestit osastojen välillä pystyttäisiin estämään, jos teva-osastojen vangeille järjestettäisiin toimintaa samoissa tiloissa, joissa vankilan muille osastoille sijoitetut vangit käyvät.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että vankilalle laissa asetetut velvoitteet koskevat kaikkia vankeja ja asuinostastoja. Eri osastojen erilainen valvonnan aste, joka sinänsä on lakiin perustuvaa ja hyväksyttävää, ei oikeuta poikkeamaan toimintaan sijoittamisen ja vapaa-ajantoiminnan järjestämisen velvoitteista. Ylimmän laillisuusvalvojan tiedossa on, että vankiloilla on laajalti ongelmia näiden velvoitteiden täyttämässä ja että nämä ongelmat eivät aina ole vankilan omin toimin ratkaistavissa. Voimavarojen vähäisyys ei kuitenkaan ole hyväksyttävä peruste olla noudattamatta laissa edellytettyä.

Apulaisjohtajan pöytäkirjaluonnokseen antamassa kommentissa on myös vankiloiden ja vankien luokitteluun liittyviä kehittämisehdotuksia. Apulaisoikeusasiamies toteaa, ettei hän voi arvioida näitä lähinnä Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan ohjaukseen ja kriminaalipoliittisiin ratkaisuihin liittyviä ehdotuksia. Selvää kuitenkin on, että ongelmia tulisi tarkastella ja toimintaa kehittää Rikosseuraamuslaitoksen sisäisesti. On ongelmallista, että valtakunnallisella päätöksellä perustettujen tehostetun valvonnan osastojen toiminta eri laitoksissa poikkeaa ilmeisesti huomattavassa määrin toisistaan.

Puhelimen käyttöön liittyen vankien kertomana ja myös joissakin kanteluasioissa on tullut esiin saman tyyppisiä ongelmia puhelimen käyttöaikojen ja yksityisyyden suojan osalta kuin ensimmäisellä tarkastuskäynnillä 17.11.2022 A-osastojen osalta (pöytäkirjan kohta 2.2.3). Apulaisoikeusasiamies viittaa edellisessä pöytäkirjassa lausuttuun.

2.2.2 Tehostetun valvonnan osastolle sijoittaminen

Niin Riihimäen vankilan osalta kuin muutoinkin ylimmässä laillisuusvalvonnassa on havaittu, että vangit arvostelevat usein teva-osastoille tai muille vastaaville suljetummille osastoille sijoittamisensa perusteita tai kertovat olevansa epätietoisia sijoitteluperusteista.

Vankilaa pyydettiin toimittamaan osaston D-4-E vankien osastosijoittelupäätökset. Vankila toimitti ne 5.4.2023 (10 päätöstä). Päätöksistä tehtiin seuraavia havaintoja.

Päätökset oli tehty aikavälillä 2.5.2022–19.2.2023. Osastosijoitusten alkamisajat olivat 1.4.2022–18.2.2023. Päätöksiä osastolle sijoittamisesta oli siis tehty, tai ainakin kirjattu, vasta sijoituksen alkamisen jälkeen. Vain kaksi kymmenestä päätöksestä oli tehty sijoittamispäivänä ja kaikki muut sen jälkeen. Kuudessa päätöksessä sijoittamisen ja sijoittamispäätöksen tekemisen välinen aika oli useita viikkoja ja pisimillään kuukausia, esimerkiksi 25.8.2022 oli tehty päätös 2.5.2022 alkaneesta osastosijoituksesta.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että päätös voidaan antaa suullisesti vain, jos se on välttämätöntä asian kiireellisyyden vuoksi. Näin ei liene osastosijoittelupäätöksissä kuin poikkeuksellisesti. Tällöinkin kiireellisessä tilanteessa tehty hallintopäätös on viipymättä tehtävä kirjallisena.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen on omana aloitteena laajasti arvioinut osastosijoittelupäätösten oikeudellista luonnetta hallintoasioina (pätös 2.4.2019, EOAK/6065/2016). Ratkaisu on luettavissa oikeusasiamiehen internetsivuilta <https://www.oikeusasiamies.fi/>. Apulaisoikeusasiamies Sarja viittaa tuohon päätökseen ja siinä osastosijoittelupäätösten luonteesta ja päätöksentekomenettelystä todettuun.

Riihimäen vankilan toimittamien päätösten mukaan kuutta vankia oli kuultu sijoittamisesta. Neljässä päätöksessä ei ollut mainintaa kuulemisesta eikä niihin ollut kirjattu vangin lausuntoa. Epäselväksi jäi, oliko näitä neljää kuultu ja onko heidän lausuntonsa kirjattu jonnekin muualle kuin päätökseen. Kuten edellä mainitussa apulaisoikeusasiamies Pölösen päätöksessä todetaan ja perustellaan, vankia on kuultava hallintolain mukaisesti asumaan sijoittamisesta. Kuulluksi tulleidenkin vankien osalta epäselväksi jäi, miten vankien kuuleminen ajallisesti sijoittui päätöksen tekemiseen ja kirjaamiseen nähden. Kuulemisen tulisi luonnollisesti tapahtua jo ennen päätöksen tekemistä.

Apulaisjohtaja totesi pöytäkirjaluonnokseen antamassaan kommentissa muun muassa seuraavaa.

Uusi vankitietojärjestelmä (Roti) otettiin käyttöön samoihin aikoihin kuin teva-osasto avattiin. Osittain johtuen henkilökunnan osaamattomuudesta uuden vankitietojärjestelmän käytössä kirjaukset on tehty viiveellä ja kuuleminen on jäänyt kirjaamatta. Kaikki vangit kuullaan ennen osastolle sijoittamista ja perusteet kerrotaan kuulemisen yhteydessä. Käsityksemme mukaan tämänhetkinen tilanne on parempi kirjaamisten ajantasaisuuden osalta, kun henkilökunta on kehittynyt Rotin käytössä. Käytäntö on ollut se, että vangille on ennen teva-osastolle sijoittamista kuulemisen yhteydessä kerrottu suullisesti osastolle sijoittamisen perusteet.

Perusteet kerrotaan niin rehellisesti, kuin salassa pitosäännösten nojalla voidaan. Harva vanki niitä on edes kirjallisesti pyytänyt ja ne on toimitettu, mikäli hän on niitä pyytänyt.

Vankeuslain 5 luvun 1 §:n 1 ja 2 momenteissa säädetään osastolle sijoittamisesta seuraavaa:

Vankilassa voi olla valvonnan asteeltaan ja toiminnoiltaan erilaisia osastoja.

Osastolle sijoittamisessa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, vangin tai muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen.

Useimmissa toimitetuissa päätöksissä perusteeksi sijoittamiselle on kirjattu seuraavaa:

"[vangin nimi] vankila-aikaiseen käytökseen liittyvät seikat, joilla on merkitystä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden yllä pitämisessä" tai

"[vangin nimi] henkilönä ja rikollisuudesta saadut tiedot, joilla on merkitystä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden yllä pitämisessä" tai

"[vangin nimi] henkilönä ja rikollisuudesta saadut tiedot ja vankila-aikaiseen käytökseen liittyvät seikat, joilla on merkitystä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden yllä pitämisessä"

Osassa päätöksiä on lisäksi mainittu, että kyseinen vanki "on kiinnittynyt järjestäytyneeseen rikollisuuteen".

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että kaikista päätöksistä puuttuivat ne riittävän yksityiskohtaiset konkreettiset tosiseikat, joihin sijoittaminen perustui. Edellä mainitut päätöspäätökset ovat päätöksentekijän johtopäätös joistakin sellaisista tapahtumista tai seikoista, joita päätöksessä ei kerrota. Päätöksistä ei käy ilmi, mistä yksittäisistä kutakin vankia koskevista tiedoista johtopäätös on tehty. Sen enempää vanki kuin vankilan toimintaa valvovat viranomaiset eivät pysty riittävästi arvioimaan päätösten ja käytettyjen tietojen oikeellisuutta, kun perustelemisen taso on, että kyseisestä henkilöstä on joitakin tietoja, jotka puoltavat sijoittamista, mutta joita tietoja ei kerrota.

Päätöspäätösten yleisluonteisuudesta saattaa seurata myös, ettei vangilla sijoittelusta kuultaessa ole mahdollisuutta perustellusti ottaa kantaa sijoitteluperusteiden oikeellisuuteen.

Kanteluasioiden yhteydessä on toisinaan havaittu, että vangin tai jonkun muun, häneen liittyvän henkilön on ilmeisesti poliisin rekistereihin perustuen virheellisesti väitetty syyllistyneen johonkin rikokseen, vaikka epäily oli osoittautunut vääräksi jo esitutkintavaiheessa tai myöhemmin rikosprosessissa.

Viranomaisen päätösten perusteena olevat tiedot eivät luonnollisestikaan saisi olla virheellisiä. Tällaisten virheidenkin vuoksi, niihin puuttumiseksi, tosiasialliset perusteet tulee esittää päätöksessä.

Apulaisoikeusasiamies Sarja viittaa perusteluiden riittävän ja asianmukaisen kirjaamisen osalta vielä apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen päätökseen, joka käsittelee osastosijoittelun perusteita ja jossa on todettu muun muassa seuraavaa:

Päätökset tulee perustella yksittäistapauksellisesti kutakin vankia koskevilla konkreettisilla, riittävän yksityiskohtaisilla tosiseikoilla.

- - -

Perusteluissa tulisi siis kyetä esittämään, mihin seikkoihin johtopäätös esimerkiksi kiinteistä aktiivisista yhteyksistä jr-ryhmiin tai rikosvaikuttajiin perustuu, sillä näille luonnehdinnoillehan on olemassa jokin syy, jotkin tiedot, joista johtopäätös on tehty. Niitä tilanteita varten, joissa tällaiset tiedot tai osa niistä ovat asianosaiselta salassa pidettäviä, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on laatinut ohjeen Asianosaiselta salassa pidettävän tiedon käyttö päätöksenteossa (7/004/2020, voimassa 20.11.2020 alkaen). Nyt kyseessä olevat päätökset olivat lausunnon mukaan kokonaisuudessaan julkisia eikä salassa pidettäviä perusteita ollut käytetty (EOAK/5624/2021*, päätös 9.11.2022). Ratkaisu kokonaisuudessaan on luettavissa oikeusasiamiehen internetsivuilla <https://www.oikeusasiamies.fi/>.

Samassa päätöksessä apulaisoikeusasiamies Pölönen viittasi seuraavasti myös siihen, mitä Eurooppalainen kidutuksen vastainen komitea (CPT; European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) oli vuonna 2008 todennut:

Osastosijoittelun riittävän perustelemisen ja kirjaamisen vaatimus on tullut esiin myös CPT:n suosituksissa.

CPT on esimerkiksi vuonna 2008 Riihimäen ja Helsingin vankiloiden suljetuille osastoille sijoittamisen osalta huomauttanut, että osastoille sijoittamismenettely ei ollut täysin "läpinäkyvää". Vangit eivät saaneet mitään kirjoitettua päätöstä osastosijoittelustaan ja monet olivat jääneet epätietoisiksi sijoittelun perusteista. Monet vangit eivät ymmärtäneet, miksi heitä pidettiin kuukausia ja jopa vuosia olosuhteissa, jotka pitkälti muistuttivat varmuusosastoa. CPT:n mukaan vankien pitäisi saada mahdollisimman täydelliset tiedot sijoitteluperusteistaan. CPT kehotti Suomen valtiota edellä esitetyt näkemykset huomioon ottaen arvioimaan uudelleen sijoittelumenettelyä.

Apulaisoikeusasiamies Sarjan mukaan on mahdollista, todennäköistäkin, että tarkastetuille osastosijoittelupäätöksille ainakin pääosin on olemassa asianmukaiset perusteet. Tätä ei kuitenkaan päätösten perusteella ollut mahdollista arvioida.

Ennen kaikkea vangin ei ole mahdollista esittää perusteltua omaa näkemystään sijoittelusta kuultaessa tai kantelussa, kun hänen tiedossaan ei ole, mitä ovat hänen henkilöstään, rikollisuudestaan tai vankila-aikaisesta käytöksestään saadut tiedot, tai millä perusteella hänen on katsottu kiinnittyneen järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Apulaisjohtaja totesi pöytäkirjaluonnokseen antamassaan kommentissa päätösten perustelemisesta muun muassa seuraava.

Riihimäen vankilan käyttämä perusteluiden rakenne on tarkastettu Rikosseuraamuslaitoksen operatiivisen lakimiehen toimesta ja tästä syystä perusteluiden sisältöön ei ole sen enempää ymmärretty kiinnittää huomiota. Käytäntö on ollut se, että vangille on ennen teva-osastolle sijoittamista kuulemisen yhteydessä kerrottu suullisesti osastolle sijoittamisen perusteet.

Riihimäen vankilan tulee pyrkiä tarkentamaan perusteluiden sisältöä ja antaa päätös automaattisesti kirjallisesti. Kokonaisuutta tulee kehittää yhdessä poliisiviranomaisten kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen toimenpidelinjauksen mukaan hallinnollisia päätöksiä tekeville virkamiehille on luotava riittävät ajalliset resurssit ja juridinen tuki asianmukaisten päätösten laatimista varten. Tähän juridiseen tukeen toivottaisiin enemmän tukea Rikosseuraamuslaitokselta, jota perusteet täyttäisivät lain vaatimat edellytykset.

Päätöksissä apulaisoikeusasiamiehen huomiota kiinnitti myös se, että kymmenestä osastolle sijoitetusta kolme oli tutkintavankeja. Lainsäädännön lähtökohta on, että tutkintavanki on sijoitettava eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit. Tästä voidaan poiketa laissa tarkemmin säädettyillä perusteilla. Nyt tarkastetuissa päätöksissä on kirjattu kyseessä olleen joko tutkintavangin oma toive tai hänen antamansa suostumus, jotka ovat lain edellyttämiä sijoitteluperusteita.

Apulaisoikeusasiamies saattaa edellä olevat havaintonsa ja kannanottonsa Riihimäen vankilan yksikönpäällikön ja Rikosseuraamuslaitoksen oikeusyksikön tietoon. Hän toteaa voivansa yhtyä apulaisjohtajan esitykseen, että hallinnollisia päätöksiä tekeville virkamiehille on luotava riittävät ajalliset resurssit ja juridinen tuki asianmukaisten päätösten laatimista varten. Kanteluasioissa ei ole mitenkään poikkeuksellista, että vaikuttaa siltä, että päätöksentekijä ei tunne lain sisältöä tai ei ainakaan osaa soveltaa sitä.

Sijoitteluperusteisiin kytkeytyy myös se, milloin sijoittaminen teva-osastolle ei ole enää perusteltua. Mahdollisuus siirtyä osastolta pois tuli esiin useissa eri henkilöryhmien kanssa käydyissä keskusteluissa. Asia on tullut esiin myös kanteluissa. Usein esitetään väite, että teva-osastolta pois siirtyminen on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta. Ongelmallisena on tullut esiin myös, että perinteisiin järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvien osalta on olemassa toimintamalleja, mutta ne eivät välttämättä sovellu muihin teva-osastoille sijoitettuihin vankeihin.

Tarkastuksen aikana keskusteltiin turvallisuustyötä tekevien virkamiesten kanssa. Heidän mukaansa teva-osastolta on siirretty vankeja muualle, avoimempiin olosuhteisiin. Muistinvaraisesti he kertoivat ainakin kahdesta tapauksesta. Toisinaan esimerkiksi psykologi tai ohjaaja saattaa esittää, että vangin sijoitusta olisi perusteltua tarkastella uudelleen. Loppukeskustelussa vankilan johto kertoi vankilan sisäisesti mietityn, kuinka teva-osastoille sijoitetuille saataisiin irtautumistie.

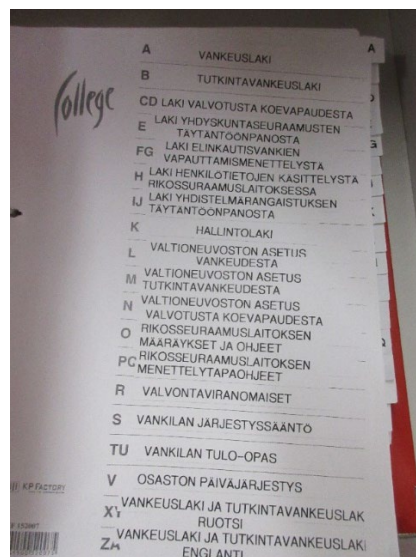
Apulaisoikeusasiamiehen todettua vankilaan kommentoitavaksi lähetetyssä pöytäkirjaluonnoksessa vaikuttavan siltä, että osastosijoittelua on syytä tarkastella ja kehittää myös teva-osastolta avoimempiin olosuhteisiin siirtymisen näkökulmasta, vankila vastasi seuraavaa.

Apulaisjohtaja totesi pöytäkirjaluonnokseen antamassaan kommentissa, että toimintamallia ja ajatusta teva-osastolta pois siirtymiseksi on tarkastuksen jälkeen tarkasteltu. Keskiössä on se, että voidaan riittävän luotettavasti todeta, ettei teva-osastolle sijoitettu vanki kuulu tai toimi enää järjestäytyneen rikollisorganisaation vaikutuspiirissä. Uskottavuus rakentuu kokonaisvaltaiseen arvioon, jossa huomioidaan kaikki vangista käytävissä oleva tieto, kuten henkilökunnan kanssa käydyt keskustelut, havainnot vankeusaikana, vangin yhteydenpito, muilta viranomaisilta saadut tiedot jne. Teva-osastojen siirtoasioiden käsittelyä varten Riihimäen vankilassa järjestetään viikoittain teva-osastoilla työskentelevän henkilökunnan kesken osastokokous.

2.2.3 Vankeja koskevien säädösten saatavuus ja valvontaviranomaisten yhteystiedot

Marraskuussa 2022 tehdyllä tarkastuksella todettiin, että A-osastoilla olevien säädöskansioiden sisällössä ja sisällön ajantasaisuudessa oli jonkin verran ongelmia (pöytäkirjan EOAK/5672/2022 kohta 2.2.2).

Nyt F- ja D-osastoilla olleissa säädöskansioissa ei havaittu vastaavia puutteita. Myös englanninkieliset vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännökset olivat ajantasaiset. Keskustelussa henkilökunnan kanssa kävi ilmi, että edellisen tarkastuskäynnin jälkeen säädösten ajantasaisuus ja sisällön muukin asianmukaisuus oli tarkistettu, ja tarvittaessa puutteet oli korjattu.

Apulaisoikeusasiamies Pölönen suositteli ensimmäisen tarkastuskäynnin pöytäkirjassa, että kansioden sisältöä tulisi seurata säännöllisesti, ja jollei tätä varten ole jo nimetty vastuuhenkilöä, nimeäminen voisi parantaa tilannetta.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan säädöskansioista vastaava rikosseuraamuskesimies on ollut nimettynä jo pitemmän aikaa.

Apulaisoikeusasiamies Sarjalla ei ole aihetta toimenpiteisiin asiassa, kun vankila oli jo ryhtynyt korjaaviin toimiin.

Marraskuussa 2022 tehdyllä tarkastuksella käsiteltiin myös valvontaviranomaisten yhteystietojen saatavuutta. Nyt tarkastetuilla osastoilla ei käyty tilannetta kattavasti läpi. Ainakin osastojen D5 ja F2 ilmoitustauluilla oli vankien nähtävillä uusin (27.9.2022) Rikosseuraamuslaitoksen laatima luettelo vankilan ja sen henkilökunnan toimintaa valvovista viranomaisista.

2.2.4 Vastaanotto-osaston toiminta

Oikeusasiamiehen ratkaisuihin on katsottu, että vangin tulisi saada vastaanotossa olevat tavaransa viimeistään viikon sisällä. Tarvittaessa omaisuus tulee saada nopeammin. Esimerkiksi säätilan merkittävän muutoksen vuoksi vangin voi olla tarpeen saada vaatteita. Ylimmän laillisuusvalvojan ratkaisukäytännössä 2–3 viikon odotusaikaa pääsyssä asioimaan vastaanotossa on pidetty liian pitkänä.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan vangin tulee lähettää asiointilomake, jos hän haluaa päästä käymään vastaanotossa tavaroitaan hakemassa. Henkilökunnan mukaan vanki pääsee vastaanottoon noin 1–2 viikon päästä pyynnöstään. Tarkastuksella käytiin läpi vastaanotossa olevia vielä käsittelyä odottavia asiointilomakkeita. Lomakkeet eivät olleet aikajärjestyksessä, vaan uudemmat ja vanhemmat pyynnot olivat pinossa sekaisin. Osa pyynnöistä oli selvästi vanhempia kuin kerrottu 1–2 viikon odotusaika. Esimerkiksi yksi asiointilomakkeista oli päivätty lähetetyksi noin kuusi viikkoa aiemmin (1.2.2023), yksi 21.2.2023 ja yli viikkoa aikaisemmin päivättyssä (6.3.2023) lomakkeessa vanki kertoi, ettei hän ollut vielä saanut yli neljä viikkoa aiemmin pyytämäänsä tavaraa. Omaisuuden haltuun saamisen keston ja vastaanottoon asioimaan pääsyn vaikeudet tulivat esiin myös vankien kanssa keskusteltaessa.

Vankilassa on kolme virkakoira, joista joku on vastaanotossa tarkastustehtävissä lähes päivittäin. Ongelmat vastaanottoon pääsyssä ja omaisuuden haltuun saamisessa liittyvät ainakin osittain vakituisen, vastaanoton työskentelyä tuntevan henkilökunnan määrään, jossa on ollut puutteita vankilasta johtumattomasta syystä.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan käyttöön on otettu toimintamalli, jossa vankien asiointilomakkeisiin vastataan viivytyksettä, jotta he tietävät asian olevan vireillä. Mikäli odotusaika tavaroiden ym. saamiselle alkaa venyä yli viikkoon, osoitetaan lisäresursseja vastaanottoon jonon purkamiseksi. Vastaanoton toinen rikosseuraamusesimies on myös palannut töihin.

Vastaanotossa työskentelevät kertoivat, että valvomattomiin tapaamisiin meneville vangeille on valmiina kasseissa niin sanottu perhetapaamisetti, eli omat vaatteet, jotka he voivat vaihtaa tapaamista varten. Käytäntöä pidettiin nopeana ja toimivana. Ne vangit, jotka ovat sijoitettuina osastoille, joilla ei saa käyttää omia vaatteita, eivät kuitenkaan voi vaihtaa niitä valvomattomaan tapaamiseenkaan.

Vankivaatteisiin liittyvää arvostelua on esitetty sekä kanteluissa että keskusteltaessa vankien kanssa. Vaatteiden on kerrottu olevan muun muassa väärän kokoisia, rikkiäisiä, muutoin huonokuntoisia tai jopa likaisia. Henkilökunnan mukaan vaatteiden voi vaihtaa, jos tällaisia ongelmia ilmenee, ja rikkiäiset vaatteet poistetaan käytöstä. Vaatevarastossa oli laaja valikoima erikokoisia vaatteita. Ne olivat kuluneita, kuten käytetyt vaatteet ovat, mutta silmämääräisesti ehjiä ja käyttökelpoisia.

Vankilaan saapuville vangeille annetaan hammasharja, hammastahna sekä hiusten ja vartalon pesuun soveltuvaa pesuneste. Henkilökunnan mukaan niin sanotuista hygieniapakkauksista on luovuttu. Tarkastajat jäivät käsitykseen, että luopuminen koskisi koko Rikosseuraamuslaitosta. Rikosseuraamuslaitoksessa on tietävästi edelleen voimassa määräys Vankien asuminen ja perushuolto (19/004/2010, voimaan 1.1.2011), jossa todetaan hygieniapakkauksista seuraavaa:

Perushygieniapakkaus

Jokaiselle vapaudesta vankilaan saapuvalla tutkinta- ja vankeusvangille sekä sakon muuntorangaistusta suorittavalle vangille annetaan maksutta perushygieniapakkaus henkilökohtaiseen käyttöön.

Luovutuksesta päivämäärineen tehdään merkintä vankitietojärjestelmään. Perushygieniapakkausten kulutuksesta pidetään kirjanpitoa. Vangin siirtyessä toiseen vankilaan tulee huolehtia siitä, että hän saa oman pakkauksensa tuotteet mukaansa. Uudessa vankilassa ei luovuteta uutta perushygieniapakkausta.

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö vahvistaa vuosittain perushygieniapakkauksen sisällön. Pakkaukset hankkii Hämeenlinnan vankila.

Määräyksessä todetaan lisäksi seuraavaa:

Yleinen hygienia

Vangille tulee järjestää mahdollisuus peseytymiseen päivittäin. Laitosten yleisiin peseytymistiloihin tulee hankkia hiustenpesuainetta ja saippuaa annostelijoineen. Jos vankilassa on sellikohtaiset suihkutilat eikä saippua-annostelijan käyttö ole tarkoituksenmukaista, vankilan tulee muuten järjestää saippuaa ja hiustenpesuainetta vankien käyttöön.

Lisäksi on huolehdittava siitä, että pesutiloissa on tehokasta ja turvallista desinfektioainetta. Aineen valinnasta tulee neuvotella terveydenhuoltohenkilökunnan kanssa.

Naisvangeille tulee varata riittävästi terveyssiteitä ja tamponeja. Vankilassa hoidettaville vankien lapsille on hankittava vaippoja. Vankien saatavilla tulee olla kondomeja.

Edellä mainituista tarvikkeista aiheutuvat kustannukset maksaa vankila.

Apulaisoikeusasiamies pyytää Rikosseuraamuslaitoksen oikeusyksikköä selvittämään, onko saapuville vangeille annettavien hygieniatuotteiden osalta edelleen jokin keskitetty järjestely vai millä tavoin vangeille annettavat tuotteet määräytyvät, ja ellei tuotteita määritellä keskitetysti, olisiko tämä edelleen tarpeen.

Tarkastuksella selvitettiin, kuinka vankilassa menetellään, jos vanki ei saa haltuunsa pyytämäänsä omaisuutta. Vankila toimitti etukäteisaineistona pyydetty viisi viimeistä kielteistä omaisuuden hallussapitoa koskevaa päätöstä. Päätöksissä ei ollut huomautettavaa, ja niihin oli annettu muutoksenhakuohjaus. Vaikutti kuitenkin siltä, että esimerkiksi sellaista elektroniikkaa, joka oli annettu vangille haltuun edellisessä vankilassa, ei Riihimäen vankilassa saanut haltuun. Vankeja tulisi kohdella yhdenvertaisesti. Samantyyppisten suljettujen vankiloiden kyseessä ollessa on vaikea nähdä perusteita hallussapitokäytäntöjen eroavuuksille. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että eroavuuksia ei tulisi olla ilman asianmukaisia perusteita. Rikosseuraamuslaitos on aiemmin pyrkinyt käytäntöjen yhteneväisyyteen. Asiaan olisi syytä jälleen kiinnittää huomiota ja tarvittaessa ohjata laitoksia.

Koska hallussapitoa koskeviin päätöksiin voi hakea muutosta, asia ei ainakaan tässä vaiheessa anna apulaisoikeusasiamiehelle aihetta toimenpiteisiin.

Vastaanotto-osastolla on niin sanottu sumppu, pieni huone, johon saapuvat vangit sijoitetaan odottamaan vastaanottoon pääsyä. Sumpussa ei ole hälytyslaitetta, mutta siinä on wc-tila. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan sumppuun sijoitetaan vankeja ainoastaan silloin, kun henkilökuntaa on vastaanotossa. Sumpun ovi oli puuta ja tarkastajille kerrottiin, että vangilla on mahdollisuus saada yhteys henkilökuntaan oveen koputtamalla tai huutamalla.

Lain mukaan vankilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vankeja, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan ei ole syytä epäillä, että henkilökunnan paikalla ollessa vangin on mahdollisuus saada yhteys koputtamalla tai huutamalla. Hän piti kuitenkin suositeltavana, että sumpussa olisi myös hälytyslaite, koska ei voitane olla täysin varmoja, etteikö henkilökunta jossakin tilanteessa joutuisi poistumaan kuuloetäisyyden ulkopuolelle.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan vastaanoton sumppuihin on koko taloa koskevan sellipuhelinjärjestelmän uudistuksen seurauksena asennettu ”sellipuhelimet”, joilla saa yhteyden valvomoon.

Tiedusteltaessa tulo-oppaan antamisesta saapuvalla vangilla henkilökunta kertoi, että vanki voi halutessaan ottaa tulo-oppaan hyllystä itselleen. Tulo-oppaita sisältävät laatikot oli kuitenkin sijoitettu hyllyn ylimmälle tasolle niin korkealle, ettei ollut mahdollista nähdä, mitä laatikoissa oli. Lisäksi vain suomenkielisiä tulo-oppaita sisältävään laatikkoon oli kirjoitettu ”Ota tästä”.

Tulo-oppaita oli saatavilla suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja venäjäksi.

Vangeille tehdyn kyselyn perusteella alle ¼ vangeista kertoi saaneensa tulovaiheessa tulo-oppaan. Tarkastuksella jäi epäselväksi, miten vastaanotossa toimitaan tulo-oppaiden vangeille antamisessa. Apulaisoikeusasiamies pitää perusteltuna, että tulo-oppaita sisältämät laatikot/lokerikot sijoitettaisiin näkyvämmälle paikalle. Lisäksi myös muihin kuin suomenkielisiä tulo-oppaita sisältäviin laatikoihin tulisi merkitä, että oppaan saa ottaa. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan lain edellyttämän vankilan oloista vangille tiedottamisen on syytä olla aktiivista eikä vain sen varassa, huomaako vanki ottaa tulo-oppaan. Näin ollen vangeille olisi hyvä myös suullisesti mainita, että he voivat ottaa tulo-oppaan.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan tulo-opasta on tarkastuksen jälkeen alettu henkilökunnan puolesta tarjoamaan kaikille laitokseen tuleville vangeille.

Vastaanottoon oli hankittu uusia siviilivaatteita ja kenkiä vangeille tarvittaessa annettavaksi esimerkiksi vapautumista varten tai käräjäkäynnin ajaksi, mikäli vangilla ei ole omia asianmukaisia vaatteita.

2.2.5 Laitosmyymälän valikoima

Tarkastuksella vangit arvostelivat sitä, että laitosmyymälässä ei myydä tuoretta lihaa, esimerkiksi jauhelihaa tai kanasuikaleita, kuten muiden vankiloiden laitosmyymälöissä. Laitosmyymälässä myydään vain kypsennettyjä lihatuotteita.

Tarkastuksella selvitettiin, miten laitosmyymälässä toimitaan vankien tilausten kohdalla. Laitosmyymälässä työskentelee vankeja, joiden tehtävänä on kerätä tilaukset vangeille osastoille toimitettaviksi. Tämän jälkeen myymälän henkilökunta kuljettaa ostokset osastoille. Laitosmyymälässä tai osastoilla ei ole sellaista, riittävän suurta, kylmätilaa, johon tilatut paketit voitaisiin sijoittaa keräämisen jälkeen, mutta ennen niiden antamista vangeille. Tuoreliha ei kuulu myymälän valikoimaan, koska vangit eivät välttämättä saa heti haltuunsa osastolle vietyjä tilauksia eivätkä siten voi laittaa niitä heti jääkaappiin, jolloin kylmäketju voisi katketa.

Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 27 §:n mukaan vangin on ensisijaisesti itse käytävä tekemässä ostoksensa laitosmyymälässä. Ostot voidaan toimittaa vangille tilauksen perusteella ainoastaan silloin, jos vanki on turvaamistoimenpiteen tai muun vastaavan syyn vuoksi estynyt käymästä laitosmyymälässä taikka jos käynnistä aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle.

Apulaisoikeusasiamies toteaa olevan vaikea nähdä, että koko vankilan kaikkien osastojen vankien kohdalla laitosmyymälässä käynnistä aiheutuisi asetuksessa tarkoitettua vaaraa järjestykselle tai turvallisuudelle. Selvä pääsääntö on, että vangin tulee itse voida asioida laitosmyymälässä. Tästä voidaan vain perustellusta syystä poiketa lähinnä yksittäisten vankien kohdalla.

Jos vangeilla olisi mahdollisuus itse hakea tilauksensa laitosmyymälästä, ei ilmeisestikään olisi mitään estettä tuorelihan myymiselle. Lisäksi tarkastajat eivät vakuuttuneet siitä, etteikö sellaisille vangeille, joille on perusteet toimittaa ostokset tilauksen perusteella osastolle, voitaisi tuoda tilausta osastolle sellaisena aikana, että vanki saisi sen heti haltuunsa ja voisi laittaa pilaantuvat tuotteet osaston jääkaappiin.

Tässäkin on kyse toisiaan vastaavien laitosten käytäntöjen yhdenmukaisuudesta. Laitosmyymälän muita vankiloita suppeammalle valikoimalle tulisi olla asianmukaiset perusteet. Kylmäketjun mahdollinen katkeaminen lienee tällainen, mutta apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan tässä tapauksessa valikoiman supistamisen sijasta tulisi ratkaista, miten mahdollisuus kylmäketjun katkeamiseen estetään. Kyse on siitä, kuinka ostosten teko järjestetään.

Jo Riihimäen vankilaan marraskuussa 2022 tehdyn tarkastuksen tarkastuspöytäkirjassa kiinnitettiin huomiota siihen, että vankilan järjestyssäännön mukaan vangeilla ei lainkaan ollut mahdollisuutta asioida laitosmyymälässä, mikä on vastoin asetuksen säännöstä. Riihimäen vankilaa on pyydetty 31.5.2023 mennessä ottamaan kantaa tähän huomioon. Tämän vuoksi pöytäkirjan luonnosvaiheessa pidettiin riittävänä, jo aiemmin lausutun ja pyydetyn lisäksi, saattaa Rikosseuraamuslaitoksen tietoon laitosmyymälään pääsystä ja valikoimasta nyt todettu.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan tuoreen lihan myyminen ei liity pelkästään kylmäketjun katkeamiseen ostotapahtuman luonteen vuoksi vaan se liittyy myös laitoksen kokonaisuudessaan riittämättömiin kylmätiloihin, joihin ei mahdu muuta kuin keittiön tarvitsemat tuotteet. Pelkkä pääsy laitosmyymälään ei mahdollistaisi tuoreen lihan myymistä.

Myös apulaisjohtaja kommentoi pöytäkirjaluonnosta tältä osin. Hänen mukaansa kanttiinissa käynti lisäisi laitosturvallisuusriskejä. Kanttiin kautta muun muassa pystytäisiin liikuttelemaan luvattomia aineita ja esineitä laitoksen sisällä. Tällöin myös kanttiinissa työskentelevien vankien työtoimintaa jouduttaisiin rajoittamaan, jolloin heille tarjottavat toimintamahdollisuudet vähenisivät. Mikäli vankien käynti laitosmyymälässä mahdollistettaisiin, vaatisi se resurssien kohdentamista sekä

kokonaisvaltaisten päiväjärjestysten muutamista sen myötä muun toiminnan vähentämisestä. Tätä ei nähdä kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisena toimenpiteenä. Lihatuotteiden saatavuuden osalta pyritään löytämään ratkaisua kylmäketjun katkeamisen osalta.

Vankilan toimenpideilmoitus ensimmäisen tarkastuskäynnin pöytäkirjaan on saapunut. Riihimäen vankila ilmoittaa siinä, ettei laitosmyymälässä käymistä ole mahdollistettu vangeille, koska se aiheuttaa vaaraa laitoksen järjestykselle ja turvallisuudelle ja siksi toimintatapa ei vankilan näkemyksen mukaan ole ristiriidassa vankeusasetuksen 27 §:n 2 momentin kanssa.

Apulaisoikeusasiamies toteaa olevansa edelleen sitä mieltä, että vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 27 §:n 2 momenttia ei voi tulkita siten kuin Riihimäen vankila sen ymmärtää. Säädöksen 1 ja 2 momentti kuuluivat seuraavasti.

27 §

Elintarvikkeiden ja muiden tavaroiden hankkiminen

Vangille on kerran viikossa järjestettävä mahdollisuus ostaa elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön soveltuvaa tavaraa laitosmyymälästä tai muulla tavoin.

Jos vankilassa on laitosmyymälä, vangin on ensisijaisesti itse käytävä tekemässä ostoksensa. Jos vanki on turvaamistoimenpiteen tai muun vastaavan syyn vuoksi estynyt käymästä laitosmyymälässä taikka jos käynnistä aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle, ostot toimitetaan hänelle tilauksen perusteella.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan järjestykselle ja turvallisuudelle aiheutuvan vaaran on tarkoitettu liittyvän yksittäiseen vankiin. Säännöksellä ei voi perustella sitä, että koko vankilan vangit tai kokonaiset osastot, varmuusosasto pois lukien, eivät voi käydä laitosmyymälässä. Laillisuusvalvontakäytännössä hyväksyttävänä on kuitenkin pidetty sitä, että vanki tekee ennakkotilauksen, jonka hän noutaa myymälästä itse.

Asetusta annettaessa oikeusministeriössä asetuksen sisällöstä laaditun muistion (20.4.2015) mukaan perusteena sille, että ostokset toimitettaisiin vangille tilauksen perusteella [hänen käymättä itse noutamassa niitä] voisi olla esimerkiksi yksinäisyysrangaistuksen suorittaminen, varmuusosastolle sijoittaminen tai erillään pitäminen järjestysrikkomuksen selvittämisen johdosta.

Vankilan mukaan tuoreen lihan puuttumisessa valikoimasta on kyse myös laitosmyymälän kylmäsäilytystilojen riittämättömyydestä. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tähän käytännön ongelmaan tulisi pyrkiä löytämään ratkaisu.

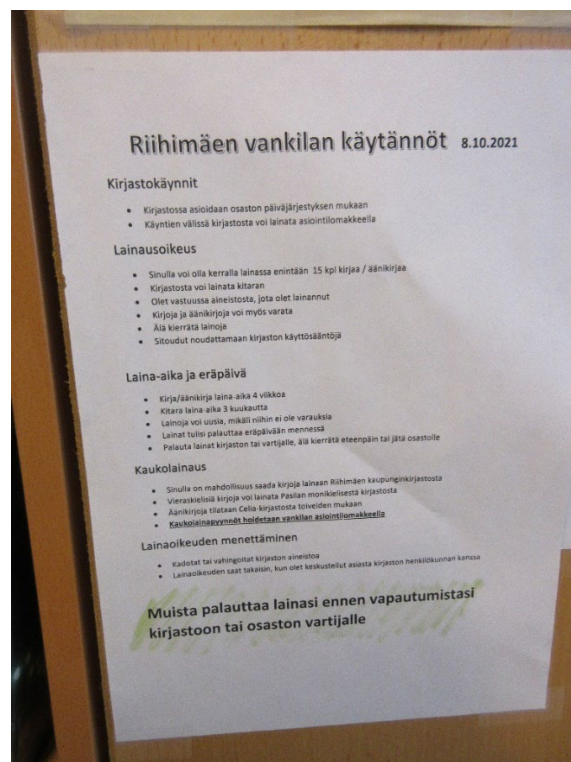
2.2.6 Kirjaston toiminta

Vankeuslain 11 luvun 4 §:n vankilassa on oltava kirjasto tai vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää yleisiä kirjastopalveluja. Vankilan kirjaston on toimittava yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa ja sen toiminnan tulee vastata yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita. Vangeille on varattava riittävän usein pääsy vankilan kirjastoon ja heitä on ohjattava kirjaston käytössä.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan vangeilla on kaikilta muilta osastoilta mahdollisuus päästä käymään kirjastossa, paitsi osastolta C3, varmuusosastolta (C2-osasto) ja eristysosastolta (C1-osasto).

Apulaisoikeusasiamies Pölönen on edellisen tarkastuskäynnin pöytäkirjassa (EOAK/5672/2022) ottanut kantaa siihen, miten eristysosastolle sijoitettujen osalta on tällöin toimittava. Osastojen C2 ja C3 toimintaa puolestaan käsitellään seuraavan tarkastuskäynnin pöytäkirjassa. Tällä kertaa tuli kuitenkin jo esiin, että kirjastonhoitaja käy kerran viikossa osastoilla C2 ja C3. Hänellä on tällöin mukanaan tietokone, josta kirjaston valikoima on nähtävissä.

Tarkastuksella saadun tiedon ja tulo-oppaan mukaan vangeilla oli mahdollisuus käydä kirjastossa kerran viikossa. Kirjastossa käyntien välillä vangilla oli lisäksi mahdollisuus lainata kirjoja asiointilomakkeella. Tulo-oppaan mukaan tiedot kirjaston käytön ajankohdista löytyvät päiväjärjestyksestä. F-osastojen osalta näin olikin, mutta D-osastoista päiväjärjestyksestä ilmeni kirjaston ajankohta ainoastaan D2-osastolla. Maininta asiasta puuttui D3-, D4- ja D5-osastojen päiväjärjestyksistä.

Kirjaston kokoelma vaikutti vankilan kirjastoksi melko laajalta. Myös vieraskielisten kirjojen valikoima vaikutti tavanomaista paremmalta. Kirjoja oli lainattavissa mm. viron, venäjän, liettuan, ranskan, albanian, hollannin ja puolan kielillä. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan kirjastolla oli myös varsin hyvät mahdollisuudet uusien kirjojen ostamiseen. Vangeilla on kirjojen lisäksi mahdollisuus äänikirjojen, aikakauslehtien ja cd-levyjen lainaamiseen. Kerralla voi lainata enintään 15 kirjaa/äänikirjaa. Kirjastosta voi lainata myös muun muassa kitaran ja palapelejä. Vangeilla on hyvät mahdollisuudet kirjojen kaukolainaamiseen. Vieraskielisiä kirjoja voi lainata Pasilan monikielisestä kirjastosta. Vaikutti siltä, että mahdollisuus kirjastopalvelujen käyttöön on järjestetty lain edellyttämällä tavalla. Kaiken kaikkiaan kirjaston toiminta vaikutti hyvin järjestetyltä.

2.2.7 Tapaamistilat ja muita tapaamisiin liittyviä asioita

Valvotut tapaamiset

Järjestyssäännön mukaan valvotut tapaamiset järjestetään klo 9.00–16.45 välisenä aikana 45 minuutin tapaamisvuoroina. Kunkin osaston tapaamisajankohta on ilmoitettu järjestyssäännön liitteenä olevassa tapaamisaikataulussa. Siinä on todettu asiasta kuitenkin osittain toisin kuin varsinaisessa järjestyssäännössä. Liitteen mukaan tapaamisia järjestetään klo 9.00 ja 16.40 välisenä aikana ja tapaamisvuoron pituus on 40 minuuttia.

Lapsen tapaaminen ja lapsille tehty kuvakirja vankilassa elämisestä

Lasten tapaamista varten on erillinen, lapsia silmällä pitäen sisutettu tila, jossa tapaaminen voidaan järjestää yhdelle vangille kerrallaan (kuvia alla). Vankilan henkilökunta valvoo tässä tilassa tapahtuvia tapaamisia.

Lasten tapaamista varten olevassa tapaamistilassa oli lapsille tarkoitettu Riihimäen vankilasta otettuja valokuvia sisältävä kirja, jossa Veeti-nallen avustuksella kerrotaan lapsille mitä vankilassa tapahtuu ja kuinka elämä siellä on monella tapaa samanlaista kuin vankilan ulkopuolella. Kirjassa kerrotaan, kuinka vankilassa muun muassa tehdään työtä tai käydään koulua, voidaan käydä kirjastossa, kaupassa ja saunassa tai hammaslääkärissä. Kirjan tarkoituksena on kertoa lapselle, että vankila ei ole pelottava paikka (alla kuvia kirjasta). Lopussa Veeti-nalle kertoo jäävänsä pitämään isälle seuraa ennen seuraavaa tapaamista.

On erittäin myönteistä, että lapsille on tehty vankilasta kertova kirja. Apulaisoikeusasiames esittää Rikosseuraamuslaitoksen harkittavaksi, että kaikissa vankiloissa olisi vastaava kirja vankien lapsille.

Valvomattomat tapaamistilat

Valvomattomia tapaamistiloja on kaksi. Molemmissa on tapaamishuoneen ja keittiövarustuksen lisäksi kylpyhuone. Toinen tiloista on kalustettu silmällä pitäen tapaamisia, joihin osallistuu lapsia ja toinen on kalustettu aikuisten väliseen tapaamiseen, jossa lapsia ei ole läsnä.

Molemmat tilat ovat tarkoituksiinsa sopivia ja viihtyisiä.

Tapaaminen videoyhteyden välityksellä

Ensimmäisen tarkastuskäynnin pöytäkirjassa (EOAK/5672/2022) on otettu kantaa videoyhteydellä tapahtuvan tapaamisen ja valvomattomien tapaamisten päällekkäisyyteen.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan videovalvotut tapaamiset ovat aina luvanvaraisia ja niitä järjestetään myös muina aikoina kuin samaan aikaan valvomattomien tapaamisten kanssa.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että videoyhteydellä tapahtuvia tapaamisia käsitellään myös kolmannen tarkastuskäynnin pöytäkirjassa (kohta 2.2.2). Tarkastuskäyntien aikana vankien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella vaikutti selvältä, että heillä ei ollut tietoa mahdollisuudesta saada tapaaminen videoyhteydellä muulloin kuin kerran viikossa yhtä aikaa valvotun tapaamisen kanssa, mikä on ilmoitettu videotapaamisen ajaksi myös järjestyssäännön liitteenä olevassa taulukossa. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan järjestyssääntö tulisi saattaa vastaamaan todellista tilannetta ja vangeille tulisi muutenkin tiedottaa muista mahdollisista videotapaamisajoista.

Tilojen esteettömyys tapaajien kannalta

Inva-pysäköintipaikka oli vankilan porttirakennuksen sisäänkäynnin vieressä.

Tarkastuksella vaikutti siltä, että vankilaan ja tapaamistiloihin ei ole esteetöntä pääsyä. Porttirakennuksessa, jonka läpi vankilaan kuljetaan, on korkeita kynnyksiä. Tämän jälkeen on useita porrasaskelmia varsinaiseen vankilarakennukseen, jossa tapaamistilat ovat. Lisäksi valvomattomien tapaamisten tapaamistilat ovat rakennuksen toisessa kerroksessa, jonne kuljetaan portaita.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan pyörätuolilla saapuvia tapaajia oli jouduttu kantamaan tapaamiseen, mikä oli henkilökunnan mukaan ollut vaarallista sekä tapaajalle että kantajina toimineille vartijoille. On myös selvää, että sähköpyörätuolilla liikkuvaa ei ole mahdollista kantaa tapaamistilaan.

Tarkastuksella kiinnitettiin huomiota myös siihen, että tapaamistiloissa ei ole tapaajia varten inva-wc:tä. Tapaamistilojen vieressä on kuitenkin wc-tila, joka vaikutti aikaisemmin olleen inva-wc -käytössä.

Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaan viranomaisen on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa. (1.6.2023 alkaen: --- jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita).

Riihimäen vankila peruskorjattiin vuosina 2003–2005.

Tuolloin voimassa olleen maankäyttö- ja rakennuslain 117 §:n 3 momentin mukaan rakennuksen tulee olla tarkoitustaan vastaava, korjattavissa, huollettavissa ja muunneltavissa sekä, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Saman pykälän 4 momentin mukaan korjaus- ja muutostyössä tulee ottaa huomioon rakennuksen ominaisuudet ja erityispiirteet sekä rakennuksen soveltuvuus aiottuun käyttöön.

Tuolloin voimassa olleen maankäyttö- ja rakennusasetuksen 53 §:n 1 momentin mukaan hallinto- ja palvelurakennuksen sekä muussa rakennuksessa olevan sellaisen liike- ja palvelutilan, johon tasa-arvon näkökulmasta kaikilla on oltava mahdollisuus päästä, sekä näiden rakennuspaikan tulee soveltua myös niiden henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai muutoin toimia on rajoittunut. Pykälän 4 momentin mukaan liikkumisesteettömästä rakentamisesta annetaan tarkempia säännöksiä Suomen rakentamismääräyskokoelmassa.

Velvoittavat rakentamismääräykset koskivat uudisrakentamista ja luvanvaraista muutos- ja korjausrakentamista.

Vuonna 2003 ja 2004 voimassa ollut rakentamismääräyksen F1 (liikkumisesteetön rakentaminen 1997) kohta sisälsi muun maussa seuraavat määräykset:

- 2.1.2 määräyksen mukaan rakennuksessa toisiinsa toiminnallisesti yhteydessä olevien tasojen ja tasanteiden välillä tulee olla pyörätuolin käyttäjälle soveltuva sisäinen kulkuväylä.
- 2.1.3 määräyksen mukaan pyörätuolin käyttäjille soveltuvien sisäänkäyntien, tuulikaappien, käytävillä sijaitsevien ovien ja aukkojen sekä pyörätuolin käyttäjille soveltuvien hygieniatilojen ovien vapaan leveyden on oltava vähintään 850 mm. Kulkuväylältä hisseihin tai tasonvaihtojärjestelmiin sekä hallinto-, palvelu- ja liiketiloihin johtavien ovien vapaan leveyden on oltava vähintään 800 mm. Mikäli kynnykset ovat välttämättömiä, ne saavat olla enintään 20 mm korkeita.
- 2.2.1 määräyksen mukaan toiminnallisesti toisiinsa yhteydessä olevien kerrostasojen välillä tulee olla pyörätuolin käyttäjälle suunniteltu hissi tai muu kiinteästi asennettu tasonvaihtojärjestelmä, ellei yhteyttä ole mahdollista järjestää toisiinsa liittyvillä luiskilla.

- 3.1.1 määräyksen mukaan rakennuksen pääasiallisen käytön mukaisten tilojen sekä niiden kiinteän kalustuksen, varusteiden ja laitteiden tulee olla myös liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden käyttöön soveltuvia.
- 3.2.1 määräyksen mukaan wc- ja pesutiloja on rakennettava ja varustettava myös pyörätuolia käyttäville liikkumisesteisille. Tilat on merkittävä liikkumisesteisen tunnuksella.

Vuonna 2005 voimaan tullut rakentamismääräys F1 on ollut samansuuntainen.

Näin ollen esteetöntä rakentamista koskeva lainsäädäntö oli velvoittavaa julkisten rakennusten laajempien peruskorjausten yhteydessä jo peruskorjauksen aikaan vuosina 2003–2005. Tällä hetkellä on lisäksi säädetty muun muassa seuraavaa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 117 e §:n (21.12.2012/958, voimaan 1.1.2013) mukaan rakennushankkeeseen ryhtyvän on huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta.

Valtioneuvoston asetus rakennusten esteettömyydestä tuli voimaan 1.1.2018. Asetuksen 2 §:ssä säädetään rakennukseen johtajavasta kulkuväylästä, 3 §:ssä rakennuksen sisäänkäynnistä ja 10 §:ssä wc-tilasta muussa kuin asuinrakennuksessa.

Vankilan esteettömyyttä tarkasteltiin jo toukokuussa 2016 vankilaan tehdyllä tarkastuksella, tuolloin liikuntaesteisten vankien näkökulmasta. Sisään- ja ulospääsystä vankilarakennukseen todettiin seuraavaa:

[u]lkoilussa käyminen tai rakennuksesta poistuminen tai sisään meneminen muutoinkaan ei onnistu, koska ulos ja ulkoilupihalle johtavalla ovella oleva nostolaite ei toimi. Tämä ”hissi” on ulkona taivasalla ja apulaisjohtajan mukaan sen vuoksi jatkuvasti epäkunnossa. Mahdollisesti nostolaite on myös palo- ja pelastustien tiellä. Apulaisjohtajan näkemyksen mukaan se olisi parasta poistaa. Tarkastajat kiinnittivät huomiota myös siihen, että sisäänkäynniltä työtoiminnan rakennukselle päin lähdetessä on jyrkkä mäki, jota ei ehkä ole mahdollista kulkea pyörätuolilla, joten on kyseenalaista, pystyisikö pyörätuolia käyttävä vanki nostolaitteen toimiessakaan omatoimisesti poistumaan osastolta muualle kuin ulkoilupihan suuntaan.

Kolmannella tarkastuskäynnillä Riihimäen vankilaan 25.4.2023 todettiin, että nostolaite on paikoillaan. Se vaikutti ruostuneelta ja epäkuntoiselta. Tietävästi vankilaan ei sijoiteta liikuntaesteisiä vankeja, eikä se heille soveltunekaan. Epäselvää on, onko peruskorjauksen yhteydessä ajateltu, että myös tapaajien käynti vankilaan olisi kyseisen henkilönostimen avulla, vaikka se sijaitsee eri puolella laajaa vankilarakennusta kuin tapaamistilat.

Epäselvää on, olisiko tapaajia nostimen toimiessakaan mahdollista kuljettaa vankilan läpi tapaamistiloihin muun muassa laitosturvallisuus ja vankien yksityisyyden suoja huomioon ottaen.

Pöytäkirjaluonnoksessa apulaisoikeusasiamies totesi vaikuttavan siltä, että peruskorjauksen yhteydessä ei ole tapaajien kannalta huomioitu jo tuolloin voimassa ollutta esteetöntä rakentamista koskevaa lainsäädäntöä. Ei ole enää tarkoituksenmukaista eikä ehkä mahdollistakaan selvittää, kuinka näin on voinut käydä. Yksikön päällikön kommentin perusteella vaikuttaa siltä, että esteetön sisään pääsy on sittenkin mahdollinen.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan on selvää, että liikuntaesteisille tapaajille pitää järjestää turvallinen ja esteetön pääsy tapaamiseen sekä soveltuvat wc-tilat. Hän kiinnittää Rikosseuraamuslaitoksen huomiota myös siihen, että Rikosseuraamuslaitoksella voi työnantajana olla yhdenvertaisuuden toteuttamista ja kohtuullisia mukautuksia koskevia velvoitteita mahdollisia liikuntaesteisiä työntekijöitä kohtaan.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan pyörätuolilla saapuvat tapaajat on mahdollista tuoda sisään keittiön hissien kautta, jolloin ei ole tarvetta kantamiselle. E2-käytävällä olevaa inva-wc:tä on edelleen liikuntaesteisten mahdollista käyttää. Samoin lapset ovat käyttäneet molempia samassa tilassa olevia wc:tä.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että mahdollisuudesta esteettömään sisään pääsyyn tulisi olla tieto sekä henkilökunnalla että tapaajille kertomiseksi vangeilla, joille asiasta voitaneen tiedottaa esimerkiksi tulo-oppaassa. Esteettömän reitin tulee olla myös muiden liikuntaesteisten kuin pyörätuolia käyttävien käytettävissä. Kuten edeltä voi tarkastuksella saatujen tietojen perusteella havaita, ainakaan kaikilla henkilökuntaan kuuluvilla ei ole ollut tietoa, kuinka liikuntaesteinen henkilö voi muutoin kuin portaita ylös kantamalla päästä tapaamistiloihin. Tapaamistilojen lähistöllä oleva inva-wc:ksi suunniteltu wc, joka tarkastuksella nähtiin, vaikutti tavaravarastolta. Jos se on yksikönpäällikön tarkoittama E2-käytävällä oleva wc-tila, saattaa sen raivaaminen olla esteettömyyden varmistamiseksi aiheellista.

2.2.8 Poistumislupien myöntäminen

Vangilla ei ole ehdotonta oikeutta poistumislupaan, vaan luvan myöntäminen on aina harkinnanvaraista. Harkinta tulee tehdä luvan puolesta ja mahdollisesti sitä vastaan olevia seikkoja punnitien, niitä kokonaisuutena harkiten. Vaikka säännökset antavat vankilalle harkintavaltaa, se ei ole rajoittamaton.

Vankeuslain 14 luvun 1 §:ssä on säädetty poistumisluvan tarkoituksena tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja. Vankeuslain esitöissä on todettu, että poistumisluvan tarkoituksena on helpottaa ja tukea vangin yhteydenpidon säilymistä omaisiin ja muihin läheisiin ja tukea vangin sijoittumista yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen. Tällaisten suhteiden säilymisessä poistumisluvat ovat tärkeässä asemassa.

Poistumisluvan tarkoituksena on myös vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja. Viimeksi mainittu tarkoitus korostuu etenkin pitkää rangaistusta suorittavilla vangeilla (HE 263/2004 vp, s. 183).

Poistumislupajärjestelmän tarkoitus ja tavoitteet ovat yhtenevät vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiden kanssa. Lähtökohta onkin, että poistumisluvat kuuluvat kaikille vangeille. Myöntämiselle voi kuitenkin olla esteitä. Poistumisluvan myöntämistä vastaan puhuva seikka on vangilta puuttuva kyky poistumisluvan ehtojen noudattamiseen.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen kiinnitti 11.3.2022 tekemässään päätöksessä (EOAK/7701/2021) Riihimäen vankilan huomiota myönnettyjen poistumislupien vähäiseen määrään. Poistumislupakäytäntö erosi merkittävästi sitä lähinnä vastaavina vankiloina pidettävistä Turun ja Sukevan vankiloiden käytännöistä. Rikosseuraamuslaitoksen poistumislupatilastojen mukaan Riihimäen vankilan poistumislupakäytäntö ja myönnettyjen poistumislupien määrät olivat muuttuneet huomattavasti aikaisemmasta lyhyen ajan sisällä. Vuonna 2021 Riihimäen vankila myönsi 21 poistumislupaa (myöntöprosentti 17,5), kun määrät Turun vankilassa olivat 88 (44 %) ja Sukevan vankilassa 98 (36,7 %). Vielä vuonna 2019 Riihimäen vankilassa myönnettiin 162 poistumislupaa (47,8 %), kun Turun vankilassa niitä myönnettiin 121 (47,8 %) ja Sukevan vankilassa 197 (50,5 %).

Riihimäen vankilan huomiota kiinnitettiin päätöksessä siihen, että päätösharkinnan tulisi olla yhdenmukaista. Vangin toisesta vankilasta Riihimäen vankilaan siirtämisen ei tulisi vaikuttaa kielteisesti poistumislupien saamiseen, jos vangille on aikaisemmassa vankilassa ollessaan myönnetty poistumislupia ja ne ovat menneet ehtoja noudattaen. Poikkeuksena on se, jos vangin siirron syy on ollut sellainen, että sille on annettava merkitystä tulevien poistumislupien päätösharkinnassa tai jos kantelijasta ja hänen toiminnastaan on tullut tietoon sellaista uutta tietoa, jonka johdosta poistumisluvan ehtojen noudattamista ei voida enää pitää riittävän todennäköisenä.

Poistumislupaharkinnassa havaittujen ongelmien vuoksi tarkastuksen yhteydessä haluttiin selvittää vankilan nykyistä poistumislupakäytäntöä ja siinä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Erityisesti päätettiin selvittää vankilan toimintaa rangaistusajan pituuden perusteella (RP) anottujen poistumislupien kohdalla. Vankilaa pyydettiin ennen ensimmäistä tarkastuskäyntiä (EOAK/5672/2022) toimittamaan kesä-heinäkuussa 2022 tehdyt poistumislupapäätökset ja 20 viimeisintä rangaistusajan pituuden perusteella anottua poistumislupapäätöstä asiakirjoineen.

Poistumislupa-asiakirjoista tehtiin muun muassa seuraavia huomioita.

Tärkeän syyn perusteella (TS) anottuja poistumislupia oli myönnetty varsin hyvin. Huomiota kiinnitti kuitenkin se, että yhtä lukuun ottamatta TS-perusteella myönnettyt poistumisluvat oli myönnetty saatettuina ja siten myös varsin lyhyinä.

Lupaehtojen noudattamista ei siis ollut pidetty riittävän todennäköisenä ilman saattajan mukana oloa. Tämä herättää kysymyksen siitä, onko lupaehtojen noudattamisen todennäköisyys kaikissa tapauksissa arvioitu oikein. Tällä on merkitystä myös siltä kannalta, että saatettujen poistumislupien myöntämisen kohdalla ongelmana on usein käytettävissä olevan henkilökunnan määrä, mikä käytännössä osaltaan vaikuttaa kyseisten poistumislupien myöntämiseen.

RP-poistumislupien saaminen oli ollut selvästi vaikeampaa. Perusteluina oli esitetty seikkoja, joilla ei pitäisi olla merkitystä päätösharkinnassa. Perusteluissa oli muitakin puutteellisuuksia.

Lain mukaan RP-poistumisluvan myöntämisen edellytyksenä on, että poistumislupa edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Lain esitöiden mukaan tavoitteena on, että poistumislupa toimisi positiivisena kannustimena, joka motivoisi vankia noudattamaan rangaistusajan suunnitelmaa (HE 263/2004 vp, s. 183). On poikkeuksellista, että poistumislupa ei edistäisi rangaistusajan suunnitelman toteutumista, kun tarkastellaan suunnitelmaa ja rangaistusajan suunnittelun tarkoitusta kokonaisuutena. Rangaistusajan suunnittelulla ja suunnitelmalla tähdätään vangin yhteiskuntaan sopeutumiseen ja vaiheittaiseen vapautumiseen, samaan kuin poistumislupajärjestelmällä.

Vaativuudesta rangaistusajan suunnitelman edistämisestä oli käytetty virheellisesti kielteisten päätösten perusteena esimerkiksi vedoten siihen, että perhesuhteiden ylläpitäminen ei ollut rangaistusajan suunnitelman tärkein tavoite, vaan vasta kolmas tavoite. Kuten edellä todettiin, poistumisluvan rangaistusajan suunnitelmaan kytkemisen lähtökohta on ennemmin ollut tarkoitus olla vangille järjestelmän ennustettavuutta lisäävä kannustin kuin peruste, jolla poistumisluvat voitaisiin estää.

Lain edellytys, että luvan myöntäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista, on ylipäättään ongelmallinen, koska lainsäätäjän tarkoitus vaikuttaa olleen, että rangaistusajan suunnitelma sisältäisi selvästi yksityiskohtaisemman suunnitelman RP-poistumislupien myöntämisestä kuin mitä suunnitelmat käytännössä sisältävät. Lain esitöiden mukaan suunnitelmassa määriteltäisiin ainakin poistumisluvan ennakoitu aikaisin ajankohta sekä sen myöntämisen edellytykset. Näin ei ilmeisesti kuitenkaan ole, vaan suunnitelman sisältö poistumislupien osalta saattaa olla esimerkiksi "Laitoksen harkinnan mukaan". Tällöin rangaistusajan suunnitelmassa ei ole edes olemassa sellaista poistumislupasuunnittelua, jolle lakia säädettäessä on tarkoitettu annettavaksi merkitystä poistumislupaharkinnassa.

Kielteisiä päätöksiä oli perusteltu myös sillä, että vanki ei ollut toiminnallaan edistänyt rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Vankeuslain mukaan RP-poistumisluvan myöntämisen edellytyksenä ei ole, että rangaistusajan suunnitelma on edennyt tai toteutunut.

Vangin käytös saattaa kuitenkin joissakin tapauksissa, myös suunnitelman noudattamiseen liittyen, ennustaa lupaehtojen noudattamistodennäköisyyttä, jolloin käytös voidaan ottaa huomioon poistumislupaharkinnassa. Kyse on tällöin siitä, voidaanko vangin rangaistusaikaisesta käyttäytymisestä sekä hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen mukaan pitää luvan ehtojen noudattamista todennäköisenä.

Joitakin kielteisiä RP-poistumislupapäätöksiä oli perusteltu sillä, että vangille ei ollut vielä laadittu rangaistusajan suunnitelmaa, joten poistumisluvan myöntämisen edellytyksiä oli vaikea arvioida. Perustelu on ongelmallinen, jos suunnitelman laatimatta jäämisessä oli kyse Rikosseuraamuslaitoksen omasta viivästyksestä, kuten ilmeisesti on ollut. Tämä rinnastunee lain esitöissä mainittuun tilanteeseen, jossa vangista aiheutumaton rangaistusajan suunnitelman noudattamatta jättäminen ei muodosta estettä poistumisluvan myöntämiselle.

Ongelmallisia olivat myös seuraavat perustelut.

Kielteisiä päätöksiä oli perusteltu sillä, että vanki oli siirtymässä avolaitokseen, eikä poistumisluvan myöntämistä pidetty tarkoituksenmukaisena. Kielteisiä päätöksiä oli perusteltu myös ”vankilassa vietetyllä ajalla” tarkentamatta, mitä tällä tarkoitettiin ja miksi sille oli annettu merkitystä päätösharkinnassa.

Kielteisiä päätöksiä oli perusteltu myös sillä, että poistumislupaa ei ollut valmisteltu yhdessä vankilan henkilökunnan kanssa tai että hakemuksesta ei selvinnyt, miten poistumisluvasta on puhuttu henkilökunnan kanssa. Ottaen huomioon hallintolain mukainen asian selvittämis- ja kuulemisvelvollisuus näillä seikoilla ei tulisi perustella kielteistä päätöstä.

Kysymyksiä herätti myös useammassa päätöksessä käytetty perustelu, että perhesuhteiden ylläpitäminen onnistuu myös vankilassa. Yhteydenpito vankilasta käsin tai tapaaminen vankilassa eivät ole poistumisluvan vaihtoehtoja siten, että niiden mahdollisuuteen vedoten RP-poistumislupa voitaisiin evätä.

RP-poistumisluvan myöntämisen edellytyksenä on myös, että lupaehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä. Useissa päätöksissä oli perusteltu huonosti sitä, miksi lupaehtojen noudattamista ei ollut pidetty riittävän todennäköisenä, tai tätä ei ollut perusteltu ollenkaan.

Seuraaville perusteluille kokonaisharkinnassa annettu merkitys ja painoarvo herättävät kysymyksiä.

Päätöstä oli perusteltu sillä, että vanki oli kyseenalaistanut valvontahenkilökunnan toimintatapoja. Yhtä päätöstä oli perusteltu vangin 10/2023 päättyvällä maahantulokiellolla ja karkaamisella vuonna 2013. Kielteistä päätöstä oli perusteltu myös sillä, että poistumislupa oli lähellä L-ajankohdan alkamista.

RP-poistumislupapäätöksissä oli yksipuolisesti mainintoja siitä, ettei vangille ollut aikaisemmin myönnetty poistumislupaa. Päätöksissä ei tuotu esiin vangille aiemmin myönnettyjä poistumislupia ja niiden onnistumista, mitkä olisivat olleet myönteistä päätöstä puoltavia seikkoja. Epäselväksi jäi, oliko päätöksissä tehty kokonaisharkinta poistumisluvan puolesta ja sitä vastaan puhuvia seikkoja punnitsemalla. Epäselväksi jäi siten, oliko Riihimäen vankila muuttanut päätöksessä (EOAK/7701/2021) arvosteltua toimintatapaa olla ottamatta huomioon edellisissä sijoitusvankiloissa tehtyjä päätöksiä ja käytettyjä poistumislupia. Poistumislupapäätöksiä tarkasteltaessa heräsi muutoinkin kysymys, oliko lupaehtojen noudattamista puoltaviin seikkoihin kiinnitetty riittävästi huomiota.

Toimitettujen asiakirjojen mukaan RP-poistumislupia oli myönnetty viisi kappaletta kolmelle eri vangille ajalla 1.6.–12.10.2022. Yhdelle vangille oli myönnetty kolme poistumislupaa, jotka olivat pituudeltaan 1 vuorokausi 4 tuntia, 8 tuntia ja 2 tuntia. Muille vangeille myönnetty poistumisluvat olivat pituudeltaan 8 tuntia ja 2 tuntia. Valvonta kaikissa niissä tapahtui jalkapannalla. Edellä mainittu tarkoittaa sitä, että vankilassa myönnettyjen saattamattomien poistumislupien kesto on yli neljän kuukauden aikana ollut yhteensä kaksi vuorokautta. Riihimäen vankilassa on noin 200 vankia, joista valtaosa on vankeusvankeja.

Lain mukaan vangille voidaan myöntää RP-poistumislupia kahden kuukauden jakson aikana yhteensä kolme vuorokautta. Tämä tarkoittaa sitä, että jos yhdelle vangille, jonka L-aika on täyttynyt, myönnettäisiin lainmukainen enimmäismäärä RP-poistumislupia, yksistään hänelle voitaisiin myöntää kolme kertaa enemmän poistumislupia kuin kaikille Riihimäen vankilan vangeille oli yhteensä myönnetty edellä mainittuna aikana. Tämä osoittaa hyvin sen, kuinka vähän RP-poistumislupia vankilassa myönnetään.

Vankilan toiminta poistumislupa-asioissa ei kaikilta osin vaikuta vastaavan poistumislupajärjestelmän tavoitetta ja tarkoitusta tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja.

Vankilaan on perusteltu tehostetun valvonnan osastoja, joihin on sijoitettu vankeja, joilla on yhteyksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen, ja muita rikollisia vaikuttajia. Poistumislupien epäämistä perustellaan usein sillä, että jr-vangit painostavat muita vankeja tuomaan poistumisluvilta kiellettyjä aineita. Tehostetun valvonnan osastojen perustaminen tarkoittanee siten sitä, että kyseisen uhka on pienentynyt. Tämä tulisi osaltaan ottaa huomioon poistumislupien myöntämisessä.

Poistumisluvan myöntämiseen sisältyy aina riski siitä, että vanki ei noudata lupaehtoja. Lainsäätäjä on tästä tietoisena ja tästä huolimatta säätänyt vangeille mahdollisuuden saada poistumislupia.

RP-poistumisluvan myöntämisen edellytyksenä ei lain mukaan olekaan, että lupaehtojen noudattamisen tulee olla varmaa, vaan ehtojen noudattamisen tulee olla todennäköistä. Näin ollen laissa on hyväksytty mahdollisuus, että poistumisluvat tulevat joskus myös epäonnistumaan, että vanki ei aina kykene noudattamaan ehtoja.

Poistumislupatilaston mukaan Riihimäen vankilassa vuonna 2022 myönnettyjen poistumislupien lupaehtoja ei ollut rikottu yhdenkään poistumisluvan kohdalla. Tämä on sinällään hyvä asia, mutta se toisaalta antaa aiheen epäillä, että lupaharkinta on ollut liian tiukkaa. Järjestelmään kuuluu myös riskin sietäminen, ajoittainen epäonnistuminen.

Tarkastuksella poistumislupien myöntämisestä vankilan johdon kanssa käydyssä keskustelussa kerrottiin, että poistumislupien myöntämiskäytäntöä oli sittemmin vankilassa lievennetty. Vangeilla oli aikaisempaa paremmat mahdollisuudet RP-poistumislupien saamiseen. Vankilalla oli suunnitelmia, joiden mukaan A- ja F-osastojen vankien mahdollisuuksia poistumislupien saamiseen parannettaisiin merkittävästi. Tämä on positiivista. Muidenkin osastojen osalta tulee kuitenkin muistaa, että poistumislupaharkinnan tulee olla vanki- ja tapauskohtaista. Minkään asuinosaaston suhteen ei voida kategorisesti päättää, ettei poistumislupia tulla myöntämään, vaikka jotkut osastosijoitteluperusteet saatavatkin olla sellaisia, että niillä voi olla vaikutusta myös poistumislupaharkinnassa.

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää vankilan huomiota edellä oleviin kannanottoihin. Vankilan toiminta poistumislupien myöntämisessä ei ole vastannut sitä, mitä lainsäädännössä on tavoiteltu poistumislupajärjestelmästä säädettyä.

Apulaisjohtajan pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan päätösharkinnassa otetaan jo paremmin huomioon aiemmassa vankilassa myönnetty poistumisluvat. Lisäksi perustelujen laatua ja selkeyttä pyritään kehittämään. Apulaisjohtaja esitti, että päätöksiä tekeville virkamiehille olisi luotava riittävät ajalliset resurssit ja juridinen tuki asianmukaisten päätösten laatimista varten.

Apulaisoikeusasiamies toteaa voivansa yhtyä apulaisjohtajan resursseista ja oikeudellisesta tuesta esittämään. Päätöksentekijöiden oikeudellisen osaamisen puute tulee kanteluissa toistuvasti esiin vankeja koskevien erilaisten päätösten osalta.

2.2.9 Asianosaiselta salassa pidettävien tietojen käyttö päätöksenteossa

Rikosseuraamuslaitos on antanut 31.1.2017 menettelytapaohjeen asianosaiselta salassa pidettävien tietojen käytöstä päätöksenteossa ja päätöksentekomenettelystä. Vankilalta pyydettiin selvitystä siitä, miten ohjetta on vankilassa käytännössä sovellettu ja millainen on ollut toimintatapa salassa pidettävien tietojen kirjaamisessa. Vankilaa pyydettiin toimittamaan myös viisi viimeisintä päätöstä, joissa salassa pidettäviä päätösperusteita on käytetty.

Saadun selvityksen perusteella vankilassa toimitaan menettelytapaohjeen mukaisesti siinä, että vangeille ilmoitetaan salassa pidettävien perusteiden käytöstä. Vaikutti siltä, että vangeille oli myös varsin hyvin ilmoitettu mahdollisuudesta tehdä salassa pidettävien tietojen saamisesta pyyntö, johon annettuun kielteiseen päätökseen voi hakea muutosta hallinto-oikeudesta.

Kaikki toimitetut viisi päätöstä (ajalta 7.9.–12.10.2022), joissa oli käytetty salassa pidettäviä päätösperusteita, koskivat valvomattomia tapaamisia.

Selvityksen mukaan vankilassa ei ohjeesta poiketen ollut otettu käyttöön rikosseuraamuslaitoksen salassa pidettävän tiedon tallennuslomaketta, koska lomakkeeseen varattuihin kenttiin ei ole varattu riittävästi tilaa, jotta kaikki tarvittavat tiedot voitaisiin lomakkeelle tallentaa. Tästä syystä asianosaiselta salassa pidettävät tiedot oli tallennettu tyhjälle asiakirjapohjalle.

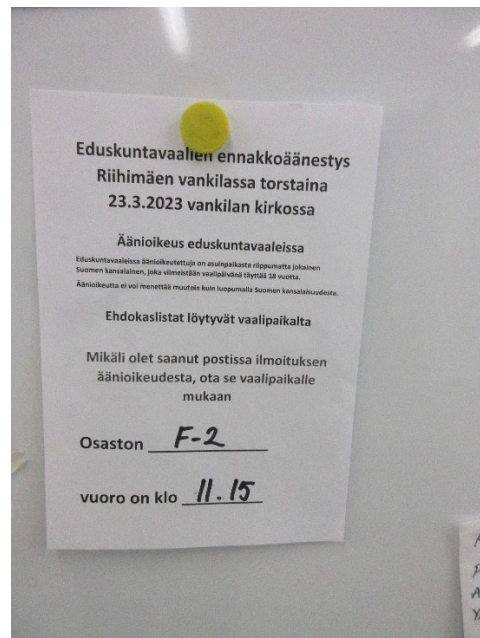
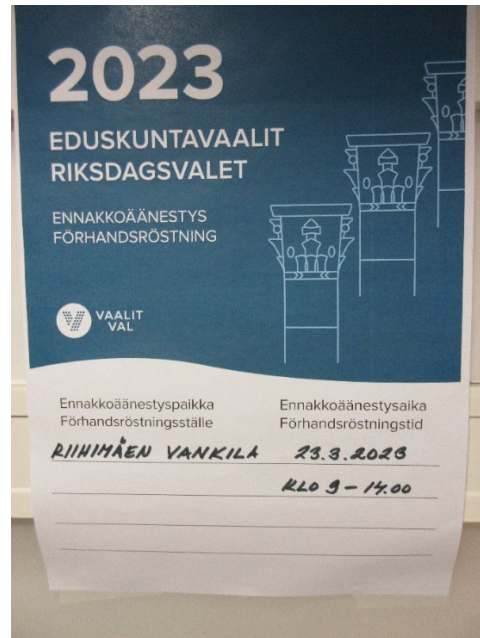
Tallennettavan tiedon sisällön osalta noudatettiin pääosin ohjeen mukaisia muotoseikkoja. Selvityksen mukaan uuteen roti-järjestelmään ei ole kirjattu salassa pidettäviä tietoja, koska ne tulisi kirjata esittelyvaiheessa. Salassa pidettävät tiedot tallennettiin turvallisuustietoja käsittelevien virkamiesten käytössä olevaan tuve-verkkoon, jonne salassa pidettäville tiedoille oli laadittu oma kansio. Kyseiseen kansioon oli pääsyoikeus ainoastaan turvallisuustietoja käsittelevillä henkilöllä.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan tällä hetkellä salassa pidettävät päätösperusteet löytyvät aina Rotista; joskin Rotissa ne on mahdollista merkitä vasta esittelyvaiheessa eikä lausuntojen antamiseen tarkoitettussa selvitysvaiheessa, joka olisi niille luonnollinen paikka. Nyt turvallisuudesta vastaava RSE joutuu ensin selvitysvaiheessa lausumaan, että asiassa on salaisia päätösperusteita, mutta voi lisätä ne Rotiin vasta esittelyvaiheessa. Tämä tekee niiden käytöstä jonkin verran kankeaa ja hankalaa.

Myös apulaisjohtajan pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan nykyisessä vankitietojärjestelmässä kaikkiin päätöksiin sisältyy salassa pidettävä kohta, johon salaiset perusteet voidaan kirjata ja kirjauksia on myös tehty.

2.2.10 Ennakkoäänestyksen järjestäminen

Vankilassa oli ilmoituksia eduskuntavaalien ennakkoäänestyksen järjestämisestä vankilassa 23.3.2023 klo 9–14. Sen lisäksi osastoilla oli ilmoituksia tarkemmasta osastokohtaisesta äänestysajankohdasta. Liikuntahallin äänestyspaikassa olivat ehdokaslistat, mutta vangeilla oli lisäksi kirjastossa mahdollisuus etukäteen katsoa eri vaalipiirien ehdokkaat.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan vangilla on mahdollisuus äänestää, vaikka hänellä ei olisikaan henkilötodistusta, kun henkilökunta vahvistaa vangin henkilöllisyyden. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan vaaleissa äänestää noin 30 % vangeista. Vaalien jälkeen tehdyllä tarkastuskäynnillä 25.4.2023 kerrottiin, että vankien äänestysprosentti oli aiemmasta poiketen ollut selvästi korkeampi, noin 60 %.

2.2.11 Ulkomaalaisten vankien tilanne, tulkkauspalveluiden järjestäminen ja käyttäminen

Tarkastuskäynnin 17.11.2022 pöytäkirjassa (kohta 2.2.8) on käsitelty ulkomaalaisten, suomen kieltä taitamattomien vankien kokemuksia tulkkaus- ja käännöspalvelujen käytöstä Riihimäen vankilassa. Näiden palvelujen käyttö vaikutti joidenkin vankien kohdalla riittämättömältä. Samankaltaisia havaintoja saatiin myös tällä tarkastuskäynnillä vankien kanssa keskusteltaessa.

Erityisen huolestuttavana tuli esiin vuodenvaihteen tienoilla tapahtunut muutos tulkkipalvelujen käytössä. Henkilökunnalta saatujen tietojen perusteella vaikutti siltä, että palvelujen saatavuus oli huonontunut huomattavasti ja palvelujen hankkimiseen käytettävä työaika lisääntynyt selvästi. Hyvin toiminutta puhelintulkkauspalvelua ei ollut sallittua enää käyttää. Vankilasta saatiin asiakirjoja, jotka selvensivät sitä, mitä tulkkauspalvelujen osalta oli tapahtunut.

Hanselin tulkkauspalvelujen puitejärjestely oli päättynyt 20.11.2022 ja 14.12.2022 Rikosseuraamuslaitoksen hankinnat aiemmilta toimittajilta oli käsketty päättää välittömästi. Tulkkauspalveluhankinnoissa käyttöön tuli väliaikaisratkaisu, koska uusista tulkkauksista koskevista hankintapäätöksistä oli valitettu markkinaoikeuteen.

Väliaikaisjärjestelyssä on kolme eri toimintoa: läsnäolotulkkaukset, etätulkkaukset ja pikatulkkaukset. Palvelujen tuottajista on laadittu ranking-järjestyksessä oleva taulukko, jonka mukaisesti palvelu tulisi tilata sähköpostilla tai puhelimitse. Henkilökunnan mukaan järjestely ei toimi kunnolla, vaan on vaikeuttanut työtä ulkomaalaisten vankien kanssa huomattavasti. Esimerkkinä kerrottiin, että liettuan kielen tulkin saaminen ei ollut onnistunut. Palvelua oli ryhdytty tilaamaan ohjeiden mukaisesti tulkkilistan mukaisessa järjestyksessä 15.2., kun tulkin tarve olisi ollut 28.2. Henkilökunnan käsityksen mukaan on mahdollista, että toimimatonta väliaikaisjärjestelyä joudutaan käyttämään jopa vuosia.

Asiakirjojen perusteella vaikutti siltä, että muutoksenhaun kohteena olevat hankintapäätökset koskevat Poliisihallituksen, Tullin, Rajavartiolaitoksen, oikeusministeriön, Rikosseuraamuslaitoksen ja tuomistuinlaitoksen käyttämiä tulkkauspalveluja.

Apulaisoikeusasiamies pitää tilannetta erittäin huolestuttavana ja epätyytyttävänä. Tarkastushavaintojen perusteella tulkkipalvelujen varassa olevien vankien kanssa tulisi lisätä palvelujen käyttöä. Pelättävissä lienee, että tulkkipalvelujen käyttö tulee entisestään vähenemään, koska niiden hankkiminen on huomattavasti vaikeutunut.

2.2.12 Vankien kuljettaminen terveydenhuoltoon

Saaman aikaan tehdyllä vankilan poliklinikan tarkastuksella tuli esiin, että poliklinikan toiminnan suurimman haasteen nähtiin liittyvän vankilan vartijoiden vähäiseen määrään, mikä vaikeuttaa potilaiden kuljettamista vankilan sisältä poliklinikalle ja saattaa jopa estää vastaanottokäyntien toteutumisen. Vartijoiden vähäinen määrä oli erityisen suuri ongelma silloin, kun potilas olisi pitänyt kuljettaa vankilan ulkopuolisiin tutkimuksiin tai hoitoon. Jos vartijoita ei ollut riittävästi, käynti oli jouduttu perumaan.

Poliklinikan mukaan alkuvuoden aikana peruuntuneita vastaanottoaikoja oli ollut lähes viikoittain, ja aikojen siirtymisen seurauksena odotusajat olivat pidentyneet. Myös suun terveydenhuollossa oli pantu merkille vaikeus saada potilaita varatulle vastaanotolle.

Erityisen suuri ongelma oli ollut Jokelan vankilan potilaiden kuljettaminen vastaanotolle Riihimäen vankilaan. Esimerkiksi tämän vuoden tammikuussa suun terveydenhuollosta tehdyn vaaratilanneilmoituksen mukaan Jokelan potilaita ei 11.1.2023 saatu vastaanotolle lainkaan vartijoiden puuttumisen vuoksi. Ilmoituksen mukaan tämä oli erään potilaan kohdalla toistunut jo neljä kertaa.

Poliklinikan mukaan vartijoita koskeva tilanne oli viime aikoina vaikeutunut entisestään.

Apulaisoikeusasiamies esittää vakavan huolensa siitä, että potilaiden lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito voi jäädä toteutumatta oikea-aikaisesti vartijoiden puuttumisen vuoksi. Hän ei pidä tätä hyväksyttävänä. Vankiterveydenhuollon yksikön (VTH) on pystyttävä hoitamaan asianmukaisesti ja tuloksellisesti sille lainsäädännössä asetetut tehtävät. Vallitseva tilanne on omiaan vakavasti vaarantamaan vankien perustuslain mukaista oikeutta riittäviin terveyspalveluihin ja potilaslaissa edellytettyyn hyvään hoitoon.

Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava vangin pääsy VTH:n vastuulla olevaan vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon sekä lääkinnällisen kuntoutukseen.

Apulaisoikeusasiamies korostaa, että vankilan on omalta osaltaan huolehdittava siitä, että vangit saavat terveydentilansa edellyttämän terveyden- ja sairaanhoidon silloin, kun terveydenhuollon ammattihenkilö on arvioinut sen tarpeelliseksi.

Asiaa on tarkemmin käsitelty poliklinikan tarkastuspöytäkirjassa (EOAK/1107/2023), johon tullaan tältä osin pyytämään Riihimäen vankilan ja Rikosseuraamuslaitoksen kannanotto toimenpiteistä.

Yksikönpäällikön pöytäkirjaluonnokseen antaman kommentin mukaan hänen käsittääkseen Jokelan vankilan vankien ongelmat päästä suun terveydenhuoltoon johtuvat Jokelan vankilan vartijoiden vähyydestä, joten Riihimäen vankila ei voi asiaan vaikuttaa.

Myös apulaisoikeusasiamiehen käsitys on, että Jokelan vankilan vankien kuljettaminen suun terveydenhuoltoon ei ole Riihimäen vankilan vastuulla. Koska ongelmia on poliklinikan mukaan ollut myös Riihimäen vankilan vankien osalta, asia on mainittu tässäkin pöytäkirjassa. Asian tarkempi selvittäminen tapahtuu poliklinikan tarkastuspöytäkirjan yhteydessä.

2.2.13 Muita havaintoja

Virtsanäytteen ottotila

Osastolla D4 on oma virtsanäytteen ottotila. Näytettä antavaa vankia on mahdollista valvoa hienotunteisesti näytteenottotilan ulkopuolelta ovesa olevan peililasilla varustetun ikkuna läpi.

Ulkovaatetus

Ulkoiluvaatetuksen riittävä lämpimyyks on aiemmin ollut esillä kanteluasioissa. Vangit osastolla D-4-T kertoivat, että vankivaatteita käyttäville vangeille oli hankittu toppahousuja ulkoilua varten.

Poliklinikalle osoitetun vankien lähettämän postin luottamuksellisuus

Osastoilla näytti olevan vankien käyttöön tarkoitettuja kirjekuoria, joiden päällä oli merkintä ”Postia polille”. Tätä on jo pitkään suositeltu laillisuusvalvontakäytännössä. Vangin terveydentilaa koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä, joten vankien tulee voida lähettää yhteydenottonsa Vankiterveydenhuollon yksikköön luottamuksellisesti. Tämä toteutuu, kun vanki voi sulkea viestinsä poliklinikalle osoitettuun kuoreen.

2.3 Toimenpiteet

Apulaisoikeusasiamies pyytää Riihimäen vankilaa ilmoittamaan viimeistään 30.11.2023, mihin toimenpiteisiin havainnot ja kannanotot kohdissa 2.1 ja 2.2 ovat antaneet aiheita.

Apulaisoikeusasiamies pyytää Rikosseuraamuslaitoksen oikeusyksikköä ilmoittamaan viimeistään 30.11.2023, mihin toimenpiteisiin havainnot ja kannanotot kohdissa 2.1 ja 2.2 ovat antaneet aiheita.

Havainnot ja kannanotot saatetaan Hämeen ja Pirkanmaan rikosseuraamuskeskuksen ja oikeusministeriön tietoon.

Tiedoksi:

Riihimäen vankilan yksikönpäällikkö

Hämeen ja Pirkanmaan rikosseuraamuskeskuksen johtaja

Rikosseuraamuslaitoksen oikeusyksikkö

Oikeusministeriö